

PRIRUČNIK ZA POLITIČKU PISMENOST U BOSNI I HERCEGOVINI

STASAJ, GLASAJ, ZATAJLASAJ!

Ajna Katica, Amina Gec, Boris Ćuković, Đokan Marković, Đorđe Mirković,
Dragana Vučković, Dunja Nikšić, Igor Nikolić, Kristina Gadže, Mario Vrhovac,
Omar Memišević, Šefik Mandžić, Sibila Hasanagić, Zerina Osmić

STASAJ, GLASAJ, ZATALASAJ!

PRIRUČNIK ZA POLITIČKU PISMENOST U BOSNI I HERCEGOVINI

Sarajevo, 2022.

Naslov: Stasaj, glasaj, zatalasaj!
Priručnik za političku pismenost u Bosni i Hercegovini

Autori/ce: Ajna Katica, Amina Gec, Boris Ćuković, Đokan Marković, Đorđe Mirković, Dragana Vučković, Dunja Nikšić, Igor Nikolić, Kristina Gadže, Mario Vrhovac, Omar Memišević, Šefik Mandžić, Sibila Hasanagić, Zerina Osmić

Mentori/ce: Lada Sadiković, Elmir Sadiković, Ermin Kos, Maja Gasal-Vražalica

Uredila: Jasmina Čaušević

Lektura: Jasmina Čaušević

Izdavač: Akademija za žene
Wilsonovo šetalište br. 10, 71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
Tel: +387 33 524 382
info@afw.ba
www.afw.ba

Za izdavača: Maja Gasal-Vražalica

Ilustracije i DTP: Filip Andronik

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo
32:37.013(497.6)(035)

STASAJ,GLASAJ, zatalasaj! : priručnik za političku pismenost u Bosni i Hercegovini / Ajna Katica ... [et al.] ; [ilustracije Filip Andronik]. - Sarajevo : Fondacija Akademija za žene, 2022. - 92 str. : ilustr. ; 22 cm

O autoricama i autorima: str. 86-92. - Bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9926-8651-0-8

1. Katica, Ajna

COBISS.BH-ID 47245574

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njenih dijelova je dozvoljeno, uz prethodno pismo informisanje izdavača na mail: info@afw.ba. Ova publikacija se realizuje uz finansijsku podršku Vlade Savezne Republike Njemačke. Stavovi i mišljenja koji su izneseni su autorski i ne predstavljaju nužno i izričite stavove donatora. Autorice i autori odgovaraju za svoj tekst.

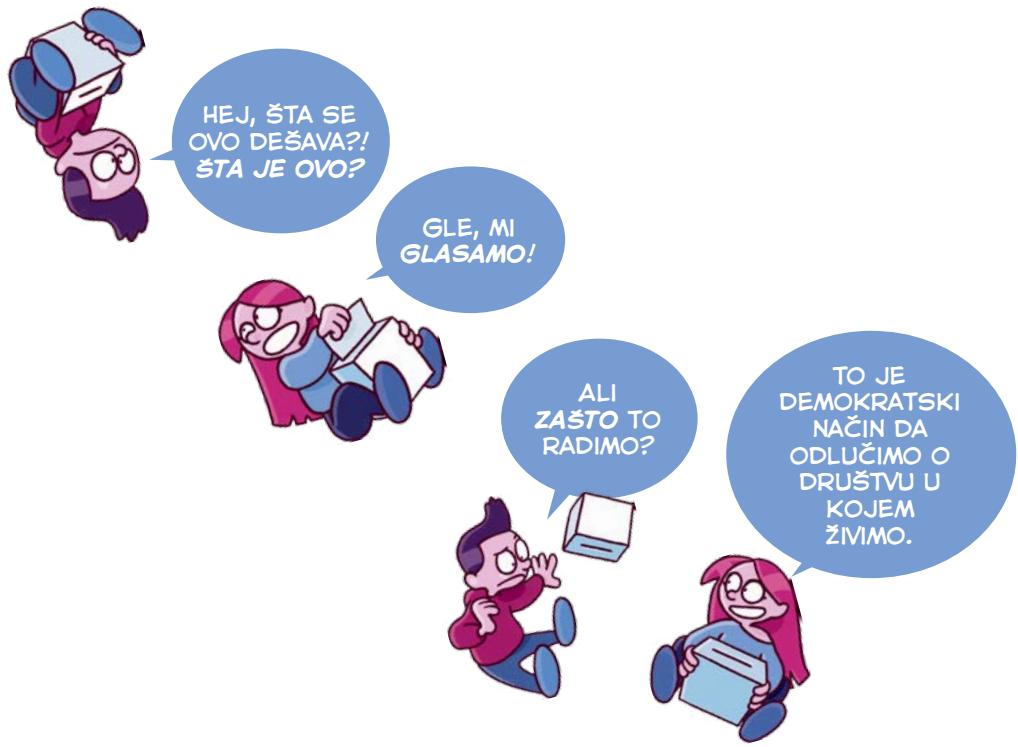
PRIRUČNIK ZA POLITIČKU PISMENOST U BOSNI I HERCEGOVINI

STASAJ, GLASAJ, ZATAJLASAJ!

Sarajevo, 2022.

SADRŽAJ

ZAHVALNOST	9
DRAGE ČITATELJKE, DRAGI ČITAOCI	11
PREDGOVOR	13
POLITIČKI SISTEM BIH	17
Istorijski pregled političkog razvoja Bosne i Hercegovine	17
KAKAV JE POLITIČKI SISTEM U BOSNI I HERCEGOVINI	23
Izvršna vlast.....	25
Zakonodavna vlast.....	28
Zastupnički dom i dom naroda.....	29
Sudska vlast	31
IZBORNI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE	39
Šta mladi trebaju znati?	39
KAKO BITI BIRAN?	54
RODNA RAVNOPRAVNOST	64
USTAV BOSNE I HERCEGOVINE I LJUDSKA PRAVA	77
O AUTORICAMA I AUTORIMA	86

MAH,
SVAKAKO
GLASANJEM NE
MOŽEMO NIŠTA
PROMIJENITI!

ČEKAJ,
KAKO TO
MIŠLIŠ? DA LI
SI RAZMIŠLJAO DA
GLASANJE PRETVORIŠ
U BIRANJE I TAKO
PRATIŠ RAD ONIH
KOJI NAS
ZASTUPAJU?

DA
PRATIM
NEČIJI
RAD ČETIRI
GODINE?!

SVE JE
NEKAKO
KONFUZNO I NE
VIDIM SMISAO!

AKO JE
TAKO, ONDA
IDEMO PRAVAC U
OVAJ PRIRUČNIK
DA NAUČIŠ SVE O
IZBORIMA U BOSNI I
HERCEGOVINI.

MORAM LI
STVARNOOO?

ZAHVALNOST

Fondacija „Akademija za žene“ se zahvaljuje Ministarstvu vanjskih poslova Savezne Republike Njemačke i Ambasadi Savezne Republike Njemačke u BiH bez čije podrške ne bi bilo moguće realizirati aktivnosti u okviru projekta Politička pismenost mladih u BiH.

Zahvaljujemo se svim predavačima i predavačicama koji su tokom dvije godine radili sa našim polaznicama i polaznicima. Među njima su bili univerzitetski profesori/ce, stručnjaci i stručnjakinje iz brojnih oblasti – mediji, politologija, pravo, ekonomija, mirovni aktivizam itd. – kao i ostalim eksperima i eksperticama iz BiH, sa višegodišnjim iskustvom, teorijskim znanjima i vještinama, koji su svojim metodološkim pristupom potakli polaznike/ce Akademije da uče i otkriju vlastite potencijale, upoznaju se s instrumentima, mehanizmima i resursima kako bi postali građani i građanke, osobe koje su svjesnije, odgovornije i proaktivnije u društveno-političkom životu.

Zahvaljujemo se mentoricama i mentorima koji su svojim znanjem i stručnošću doprinijeli sadržaju, metodološki usmjerili rad i vodili autorice i autore kroz izradu poglavlja. Veliko hvala prof. dr. Ladi Sadiković, prof. dr. Elmiru Sadikoviću, Erminu Kosu i Maji Gasal-Vražalica.

Na kraju, želimo se zahvaliti revnosnim mladim učesnicima i učesnicama djeve generacije Akademije političke pismenost mlađih u BiH koji su se pored aktivnog učešća u projektnim aktivnostima upustili u istraživanje i svojim volonterskim angažmanom doprinijeli/e da ovaj priručnik ugleda svjetlost dana.

DRAGE ČITATELJKE, DRAGI ČITAOCI

U Njemačkoj postoji izreka "niko se nije naučen rodio". Ova rečenica bi također mogla značiti „nijedan demokrata se nije naučen rodio.“ Demokratija i vladavina prava se iz generacije u generaciju moraju iznova učiti i unaprjeđivati. Često se morate boriti za demokratske vrijednosti i hrabro braniti ono što je postignuto. To je ono od čega demokratija živi. Iz tog razloga, Savezna Republika Njemačka promovira političko obrazovanje mlađih. Ovo je glavni fokus njemačke vanjske politike i politike ljudskih prava. Naši projekti ne idu u tom pravcu da mladi pristupe nekoj partijskoj politici; nezavisni mediji i civilno društvo su također važni stubovi demokratije i dio dobrog političkog razumijevanja.

Zajedno sa Akademijom za žene, zauzimamo se za to da senzibiliziramo mlade za ova pitanja i da ih podstičemo na to da se i sami aktiviraju. Utoliko više se radujem što je jedan priručnik proizvod takvih npora. U različitim modulima u periodu od dvije godine, mladi ljudi iz oba entiteta i Brčko Distrikta su radili na pojašnjavanju političkog sistema Bosne i Hercegovine na lako razumljiv način. Na taj način žele da kod drugih otklone bojazan prema složenim pitanjima i olakšaju im da se aktivno uključe - bilo kao glasači, kao kandidati, u novinarstvu ili u nevladinoj organizaciji. Rezultat ovog truda je zaista vidljiv. Tako da sam optimista u pogledu budućnosti i sigurna sam da će ovaj projekat dati značajan doprinos tome da se što više mlađih ljudi dugoročno zainteresuje za ove važne teme .

Vaša Margret Uebber

Ambasadorica Savezne Republike Njemačke u Bosni i Hercegovini

PREDGOVOR

Nevladina organizacija „Akademija za žene“ je osnovana u januaru 2019. godine i djeluje u Bosni i Hercegovini. Cilj „Akademije za žene“ je razvijanje i jačanje potencijala žena i mladih u svim sferama društva. Namjera je okupiti žene, ali i mlade osobe, te promovirati ljudska prava, demokratiju i rodnu ravnopravnost u društvu. Osvještavanjem i radom na pažljivo odabranim temama, Akademija potiče razvoj kritičke misli, potragu za provjerjenim izvorima informiranja, analizu trenutnih narativa, ističući potrebu za odgovornim i aktivnim uključivanjem u društveno-političke procese.

Vlada Savezne Republike Njemačke i Njemačka ambasada u Bosni i Hercegovini prepoznale su ideju „Akademije za žene“ i podržale ovaj projekat. Politička pismenost mladih u BiH. Projekat je okupio mlade od 17 do 35 godina s područja Bosne i Hercegovine, kako one koji/e su članovi/ce političkih subjekata u Bosni i Hercegovini, tako i one koji/e djeluju u organizacijama civilnog društva i one koji/e su do sada izbjegavali društveno-politički aktivizam.

Zahvaljujući ovoj finansijskoj podršci, fondacija „Akademija za žene“ uspješno je završila drugu godinu projekta Akademija političke pismenosti mladih u Bosni i Hercegovini. Ideja za aktivnostima i edukacijama ove vrste nastala je kao potreba da se mlađim ljudima koji djeluju unutar političkih subjekata u Bosni i Hercegovini, kao i onom dijelu mladih koji nisu stranački opredijeljeni, ali djeluju unutar drugih društvenih i/ili političkih okvira, osigura prostor za političko opismenjavanje. Dvije generacije polaznica i polaznika Akademije političke pismenosti mladih u BiH uspješno su završile program edukacije. Mladi ljudi koji su aktivni u bh. političkim strankama, kao i oni

koji su društveno aktivni u svojim zajednicama, najrazličitijih obrazovanja i iz svih dijelova naše zemlje, bile su dio ove edukacije.

Program Akademije političke pismenosti mladih sastojao se od osam modula, podijeljenih u 2 razine. Tokom prve razine, učesnici/e u kroz četiri modula su učili/e o brojnim temama vezanim za društveni, ekonomski, izborni i politički sistem BiH, a nakon toga su prelazili/e drugu razinu sastavljenu, također od četiri modula na kojima su izučavali/e EU sistem, euroatlantske integracije, proces pridruživanja, ispunjavanja potrebnih reformi na putu ka EU, šta su obaveze zemlja pretpriступnica, o trgovinskim odnosima i slično. Poseban akcenat je bio na temama poput ljudskih prava, građanskog aktivizma, rodne ravnopravnosti, političke i medijske pismenosti mladih u politici ili onih koji su zainteresirani za ulazak u politiku ili, uopće, za društveno-politički aktivizam. Prva i druga generacija Akademije političke pismenosti mladih u BiH je za dvije godine učila o svim ovim temama jer su upravo ta znanja neophodna kako bi se mlađi ljudi na adekvatan način uključili u

društveno-politički život i procese u BiH, ali i ohrabrili i dobili vještine neophodne za javne nastupe, kritičko mišljenje, učešće u društveno političkim procesima, donošenju odluka itd. Osim na obrazovanje, aktivnosti su bile usmjerenje i na mentorstvo, povezivanje različitih aktera i podizanje javne svijesti, te buđenje svijesti o pravima ali i obavezama nas kao pojedinaca i pojedinki.

Publikacija „Stasaj, glasaj, zatalasaj! Priručnik za političku pismenost u Bosni i Hercegovini“ proizvod je zajedničkog rada polaznika i polaznica obje generacije. Njihov rad je mentorski vodio tim stručnjaka i stručnjakinja za pojedine oblasti. Nadamo se da će ovaj priručnik poslužiti svim onim osobama koje se kandidiraju za različite političke funkcije, prvi put izlaze na izbore ili jednostavno žele da se informišu o osnovama političkog uređenja Bosne i Hercegovine.

“Učestvovanje u timu izrade ovog priručnika, uz realizaciju svih aktivnosti koje su mu prethodile, pričinili su mi izuzetno zadovoljstvo jer su mi dali priliku da upoznam divne mlade, ambiciozne i uspješne ljude, te da unaprijedim lične i akademske osobine. Ovo izvanredno iskustvo mi je takođe omogućilo da obogatim moja znanja i steknem nova iskustva u važnim stvarima, kao i da se profesionalno izrazim i napredujem. Poznanstva, iskustva, znanja i vještine koje sam stekao su me obogatili kao ličnost i mnogo će mi značiti u mom daljem ličnom i profesionalnom radu i angažovanju. Teme koje se obrađuju u ovom priručniku su stvari od značaja koje su takve da su uvjek aktualne i konstantno se prilagođavaju stvarnosti, te se stoga o njima uvjek može nešto novo i korisno saznati i naučiti. One su po svojoj prirodi uistinu široke, ali ujedno međuzavisne i povezane, što ih na taj način čini prisutnim u skoro svim sferama našeg života i društva u cjelini. Nadalje, sama činjenica da su se organizatorice odlučile za

afirmaciju ove oblasti kroz ovakav program edukacije, koji je krunisan izradom ovog priručnika, govori samo u prilog aktuelnosti i važnosti predmetnih tema. Njihov značaj je, dakako, dalje potvrđen i kroz sveprisutnu želju i posvećenost mladih ljudi koji su posle osobljavanja i edukacije rado i motivisano pristupili ovom zadatku."

Jedan od autora

POLITIČKI SISTEM BIH

ISTORIJSKI PREGLED POLITIČKOG RAZVOJA BOSNE I HERCEGOVINE

Politički razvoj Bosne i Hercegovine kroz prizmu istorijske hronologije posmatrali smo u svjetlu šest hronološki određenih perioda. Za svaki period smo smatrali potrebnim spomenuti najvažnije događaje koje smo prepoznali kao prekretnice.

Uređenje	Država
Glavni grad	Sarajevo
Površina (km ²)	51.209,2
Obala (km)	21,2
Najviša planina - Maglić (m)	2.386
Najduža rijeka - Drina (km)	346
Najveće jezero - Buško (km ²)	55,8
Granične zemlje	Hrvatska, Srbija, Crna Gora
Procjena stanovništva (za 1.1. 2018.)	3.500, 295
Gustina naseljenosti (stanovnika/km ²)	68
Službeni jezici	bosanski, srpski, hrvatski
Službena pisma	latinica, cirilica
Zvanična valuta	Konvertibilna marka (KM)
Klima	Umjereno - kontinentalna i mediteranska

Izvor: Agencija za Statistiku Bosne i Hercegovine

SREDNJOVJEKOVNA BOSNA

Bosna se prvi put u istorijskim izvorima spominje u X vijeku u djelu Konstantina Porfirogenita De administrando imperio – O upravljanju carstvom.

Najstariji pisani dokument koji svjedoči o istoriji Bosne i Hercegovine je iz ovog perioda: Povelja Kulina bana iz 1189.

godine. Krunisanjem kralja Tvrka I Kotromanica (1338-1391) za kralja 1377. srednjovjekovna bosanska država je dobila status Kraljevine, a još jedan datum koji je obilježio srednjovjekovnu istoriju Bosne je pad srednjovjekovne bosanske države pod osmansku okupaciju, 1463. godine.

OSMANSKA OKUPACIJA (1463-1878)

U okviru osmanske imperije, Bosna je imala izvjesnu autonomiju koja je značajno potvrđena sticanjem statusa pašaluka, 1580. godine, Bosanski pašaluk. Berlinskim kongresom 1878. godine upravljanje Bosnom i Hercegovinom jer stavljeno pod upravu Austro-Ugarske monarhije.

Ovaj period možemo podijeliti na: period okupacije do 1908. godine – Austro-Ugarska dobila pravo da upravlja prostorom Bosne i Hercegovine i na period aneksije (1908-1918) kada se zaista uključuje u pravni i politički sistem Bosne i Hercegovine. Ovo je period modernizacije: prve političke stranke, infrastruktura, modernizacija uprave, opismenjavanje. Za ovaj period značajno je spomenuti uspostavljanje Bosanskog sabora 1910. godine čija struktura ima izvjesne sličnosti sa strukturom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine danas, u smislu koncepta etničko-političkog predstavljanja.

PERIOD IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

Porazom Austro-Ugarske u Prvom svjetskom ratu, BiH ulazu u sastav nekoliko država: Država Srba Hrvata i Slovenaca (trajala otprilike jedan mjesec), Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca i Kraljevine Jugoslavije (1929). U ovom periodu bilo je više transformacija političke uprave, ali je u svakoj od tih transformacija BiH zadržala svoju društveno istorijsku zasebnost. Izuzetak je period podjele Kraljevine na 9 banovina¹ nazvanih po imenima rijeka i definisanih prirodnim granicama.

ANTIFAŠISTIČKA NARODNO-OSLOBODILAČKA BORBA

Antifašistička narodno-oslobodilačka borba je naziv za pokret otpora protiv stranog okupatora u Jugoslaviji za vrijeme Drugog svjetskog rata. U vremenu antifašističke borbe, kroz proces ZAVNOBiH-a (Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine) i AVNOJ-a (Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije) utemeljena je savremena državnost Bosne i Hercegovine i definisan njen status u okviru zajedničke jugoslovenske države.

SOCIJALISTIČKI RAZVOJ

U vremenu jednopartijskog (socijalističkog) sistema, teritorija današnje Bosne i Hercegovine, u sklopu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), doživjela je industrijski, ekonomski, demografski i socijalni prosperitet.

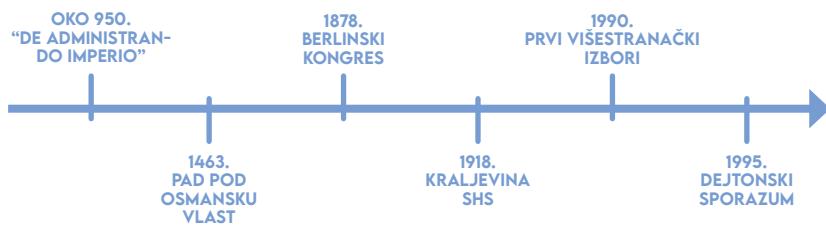
1 Banovine su bile upravne jedinice za vrijeme Kraljevine Jugoslavije (1929-1939)

PRVI VIŠESTRANAČKI IZBORI, DEJTONSKI MIROVNI SPORAZUM² I POST-DEJSTONSKI PERIOD

Prvi višestranački izbori su držani 1990. godine na kojima su pobijedile tri nacionalne stranke: SDA (Stranka demokratske akcije), HDZ BiH (Hrvatska demokratska zajednica BiH) i SDS (Srpska demokratska stranka). Budući da se te stranke nisu mogle dogovoriti po pitanju državno-pravnog statusa BiH u procesu disolucije SFRJ, 1992. godine je održan referendum, a 22. V 1992. BiH je primljena u članstvo UN-a. U vremenu iznalaženja mirovnog rješenja za BiH, uz posredovanje međunarodne zajednice, u martu 1994. uspostavljena je Federacija BiH (FBiH), a na temelju plana Kontakt grupe 21. XI 1995. je u Dejtonu potpisana mirovna sporazuma (Opšti okvirni sporazum za mir BiH), a koji je parafiran u Parizu, 15. decembra 1995.

Opšti okvirni sporazum za mir u BiH se sastoji od 10 aneksa. Aneks 4 je Ustav BiH kojim je uspostavljen njen sadašnji političko-pravni sistem.

ZNAČAJNI DATUMI POLITIČKOG RAZVOJA BOSNE I HERCEGOVINE

² Dejtonski sporazum: mirovni sporazum kojim je prekinut rat u Bosni i Hercegovini. Zvaničan naziv ovog dokumenta je Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini.

DEJTON!
DA TI KAŽEM
NEŠTO O TOME
ŠTA SAM ČUO
OD ODRASLIH!

NEMOJ TI
OBJAŠNJAVATI
ŠTA SI ČUO.
VOZI DALJE!

KAKAV JE POLITIČKI SISTEM U BOSNI I HERCEGOVINI

Svaka država ima specifičan politički sistem kojim se uređuje pitanje organizacije vlasti, uređenja države, ljudskih prava i sloboda. Političke sisteme dijelimo prema obliku vladavine (monarhije ili republike), prema obliku državne vlasti (predsjedničke, polupredsjedničke ili parlamentarne) i prema obliku državnog uređenja (unitarne ili federalne). U specifičnim okolnostima donošenja Ustava Bosne i Hercegovine uspostavljen je atipičan i kompleksan politički sistem koji je teško definisati.

Četrnaest političko-pravnih subjekata (država, dva entiteta, deset kantona, Brčko distrikt) čine upravljanje i održavanje tog sistema veoma složenim i skupim. Prema prvom kriteriju, pošto nemamo kralja znači da smo prema obliku vladavine republika, ali Ustavom nije tako određeno. Prema obliku državne vlasti, Bosna i Hercegovina sadrži elemente polupredsjedničkog i parlamentarnog sistema. Na to ukazuje dualizam izvršne vlasti, koji se ogleda u postojanju institucija predsjedništva BiH i Vijeća ministra, te odnosa izvršne i zakonodavne vlasti.

Prema obliku državnog uređenja

Bosna i Hercegovina ima obilježja federalnog sistema, iako Ustavom nije uređena kao federacija ili savezna država. Po-sebnost političkog sistema BiH se ogleda u postojanju dva entiteta sa asimetričnom ustavnom struktukrom. Entitet Republika Srpska (RS) ima dva

KAKAV JE
POLITIČKI
SISTEM U BIH?
**ZAMRŠEN, ETO
KAKAV!**

KOLIKO
ONO IMAMO
KANTONA? 60? I
**712 MINISTARA ZA
918 GAZILIONA
MINISTARSTAVA**
...

nivoa vlasti, lokalni i republički. Entitet Federacija BiH se sastoji od 10 federalnih jedinica, odnosno kantona. Distrikt Brčko zasebna je jedinica lokalne samouprave pod suverenitetom Bosne i Hercegovine. Entiteti i kantoni imaju Ustavom uređenu zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast. Tako da je današnji politički sistem u Bosni i Hercegovini, za koju se nezvanično procjenjuje da ima manje od 3 miliona stanovnika, uređen sa 13 ustava i 14 vlada. Kompleksna organizacija vlasti, složen način odlučivanja, mogućnosti blokada i veta, različito tumačenje Ustava i nesposobnost političkih elita da postignu konsenzus o najvažnijim pitanjima razvoja Bosne i Hercegovine i njene integracije u Europsku Uniju, čine uspostavljeni politički sistem skupim i neefikasnim sa stanovišta interesa i potreba građana/ki.

Treba imati u vidu okolnosti u kojima je uspostavljen politički sistem Bosne i Hercegovine i da je primarni cilj bio da se kreira mir, ali proces njegove nadogradnje i ukupne demokratske konsolidacije otežavaju sljedeći faktori:

- postkonfliktni, postsocijalistički i tranzicioni društveni kontekst;
- podijeljenost društva po etničkim linijama;
- nedostatak demokratske političke kulture;
- prenaglašena uloga i zaštita kolektivnih prava u odnosu na individualna građanska;
- različita shvatanja prirode političkog sistema i budućnosti političkog uređenja;
- visoka stopa korupcije;
- nedostatak perspektive i iseljavanje stanovništva.

IZVRŠNA VLAST

U Bosni i Hercegovini postoji podjela vlasti na izvršnu, sudsку i zakonodavnu. Institucije izvršne vlasti postoje na četiri nivoa teritorijalne organizacije vlasti, i to na državnom, entitetskim, kantonalnim i lokalnim.

INSTITUCIJE IZVRŠNE VLASTI NA NIVOU BIH SU PREDSJEDNIŠTVO I VIJEĆE/ SAVJET MINISTARA

Predsjedništvo BiH je kolektivni šef države koji se sastoji od tri člana. Član Predsjedništva iz reda srpskog naroda se bira u entitetu Republika Srpska, dok se članovi Predsjedništva iz reda hrvatskog i bošnjačkog naroda biraju sa teritorije Federacije Bosne i Hercegovine. U ovom kontekstu entiteti čine stalne izborne jedinice iz kojih se svake četiri godine bira jedan odnosno dva člana Predsjedništva.

Ovakav način izbora članova Predsjedništva je suprotan Europskoj konvenciji o ljudskim pravima i slobodama, a koja je sastavni dio Ustava BiH. Presudama³ Europskog suda za ljudska prava Bosna i Hercegovina ima međunarodnu obavezu da promijeni način izbora članova Predsjedništva, odnosno uskladi ga sa Europskom konvencijom za ljudska prava.

PREDSJEDNIŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

Nadležnosti Predsjedništva su definisane Ustavom i obuhvataju oblasti kao što je vanjska politika, predlaganje budžeta, civilna komanda nad Oružanim snagama, te odbrana u cijelosti. Predsjedništvo donosi odluke konsenzusom,

³ U ovom kontekstu se govorи о presudama u tužbama pred ECHR Seđić i Finci v. BiH, Šlaku v. BiH, Zornić v. BiH, Pilav v. BiH, Pudarić v. BiH.

a u slučaju nepostojanja istog odluku mogu donijeti i dva člana Predsjedništva. Član predsjedništva koji se ne slaže sa tom odlukom može pokrenuti zaštitu vitalnog interesa entiteta iz kojeg dolazi. (NSRS/Dom naroda Parlamenta Federacije daje sud o opravdanosti)

VIJEĆE MINISTARA BOSNE I HERCEGOVINE

Vijeće ministara je institucija izvršne vlasti koja je doživjela najviše promjena u svojoj strukturi, zbog činjenice da je u prvom sazivu, neposredno nakon potpisivanja Daytonskog mirovnog sporazuma Vijeće imalo samo tri člana, dok se zatim sporazumima entiteta o prenosu nadležnosti došlo do današnjeg broja od devet ministarstava.

Predsjedavajući Vijeća ministara BiH, de facto premijer ili šef vlade/izvršne vlasti je pozicija čiji nosilac ima nadležnosti propisane ustavom, te ima dodatnu nadležnost da predloži Parlamentu razrješenje jednog ili više članova Vijeća. Imenuje ga, kao i Vijeće, Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH, a čiji sastav mora održavati izborne rezultate, spolnu zastupljenost, te geografsku zastupljenost gdje više od jedne trećine ministara ne može biti iz Republike Srpske, odnosno dvije trećine iz Federacije BiH, te etničku pripadnost po principu jedna trećina za svaki konstitutivni narod.

ENTITETSKI NIVO VLASTI

Institucije izvršne vlasti entiteta su predsjednik/ potpredsjednici i vlade entiteta. Predsjednik Federacije je šef Federalne izvršne vlasti i bira se u Parlamentu Federacije, dok su njegovi zamjenici dva potpredsjednika iza reda druga dva naroda. Predsjednik entiteta Republika Srpska i potpredsjednici se biraju neposredno od strane građana na izborima, na mandat od četiri godine i ima šira ustavna ovlaštenja u odnosu na predsjednika Federacije. Entiteti imaju svoje vlade u čijoj nadležnosti su određene oblasti/resori u sladu sa ustavnim odredbama. Prema presudi Ustavnog suda Bosne i Hercegovine o konstitutivnosti naroda iz 2002. u strukturi entitetskih vlada moraju biti zastupljeni svi konstitutivni narodi.

KANTONALNI NIVO VLASTI

Kantoni imaju izvršnu vlast koju predstavlja vlada kantona na čelu sa premijerom kantona. Kantonalna skupština potvrđuju Vladu kantona većinom glasova. Vlada kantona za svoj rad odgovara Skupštini.

LOKALNI NIVO VLASTI

Općinski načelnici/gradonačelnici su organi izvršne vlasti u lokalnim samoupravama. U većini gradova u Bosni i Hercegovini građani/ke direktno biraju gradonačelnike/ice. Izuzetak su Sarajevo, Mostar i Istočno Sarajevo gdje vijećnici/e, odnosno odbornici/e grada većinskim sistemom biraju gradonačelnika/icu. Izvršnu vlast u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine (BD BiH) čini Vlada Brčko distrikta Bosne i Hercegovine na čelu sa gradonačelnikom kojeg je većinskim sistemom izabrala Skupština Brčko distrikta BiH kao najviši zakonodavni organ BD BiH.

ZAKONODAVNA VLAST

Zakonodavnu vlast na nivou BiH vrši Parlamentarna skupština BiH. Ovaj najviši zakonodavni organ BiH sastoji se od dva doma – Predstavničkog doma i Doma naroda a sve zakonodavne odluke donose se usvajanjem u oba doma Parlamentarne skupštine BIH. Predstavnički dom ima 42 zastupnika/ce, a Dom naroda 15 zastupnika/ca (5 Bošnjaka/inja, 5 Hrvata/ica, 5 Srba/pkinja), koji se delegiraju iz Narodne skupštine RS, odnosno Doma Naroda Parlamenta FBiH.

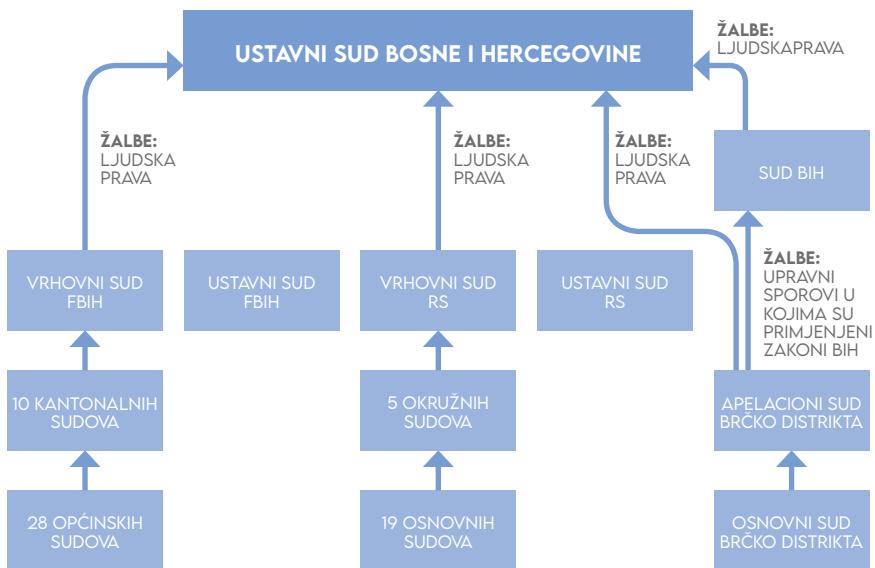
ZASTUPNIČKI DOM I DOM NARODA

Parlamentarna skupština BiH donosi zakone, usvaja budžet i odlučuje o izvorima i iznosu prihoda za finansiranje institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine, potvrđuje imenovanje predsjedavajućeg i članova Vijeća ministara, daje saglasnost za ratifikaciju međunarodnih ugovora i odlučuje o drugim pitanjima neophodnim za provođenje njenih ovlaštenja ili dodijeljenih sporazumom entiteta.

SUDSKA VLAST

Sudski sistem BiH se sastoji od redovnih i ustavnih sudova.

INSTITUCIJE I SUD BIH

Godine 2002. uspostavljeni su Sud BiH, Tužilaštvo BiH i Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV), kako bi se obezbijedila sudska zaštita u stvarima koje u skladu sa Ustavom BiH spadaju u nadležnost BiH i na nivou države osigurala zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda garantovanih Ustavom BiH.

VSTV BIH

Visoko sudska i tužilačko vijeće BiH je nezavisni i samostalni organ koji ima zadatak da osigura nezavisno, nepristrasno i profesionalno pravosuđe, a posebno imenovanje nosilaca pravosudnih funkcija na svim nivoima u BiH.

SUD BIH

Sud BiH ima svojevrsnu paralelnu nadležnost u odnosu na sudove nižih nivoa vlasti, što znači da ne djeluje kao direktni žalbeni sud u odnosu na entitetske, kantonalne i općinske sudove.

USTAVNI SUD BIH

Ustavni sud BiH odlučuje o kompatibilnosti zakona sa Ustavom BiH, Europskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njenim protokolima ili sa zakonima Bosne i Hercegovine. Sastoji se od 9 sudija/sutkinja: 2 Bošnjaka/inje, 2 Srbina/pkinje, 2 Hrvata/ice i tri strane sudije/sutkinje koji/e ne mogu biti državlјani susjednih država i koje imenuje Europski sud za ljudska prava.

NA NIVOU ENTITETA

Zakonodavnu vlast na nivou entiteta FBiH vrši Parlament FBiH koji se sastoji od dva doma, Zastupničkog i Doma naroda FBiH, a u kome su zastupljeni predstavnici/e konstitutivnih naroda i ostali.

ZASTUPNIČKI DOM PARLAMENTA FBIH: 98 MJESTA

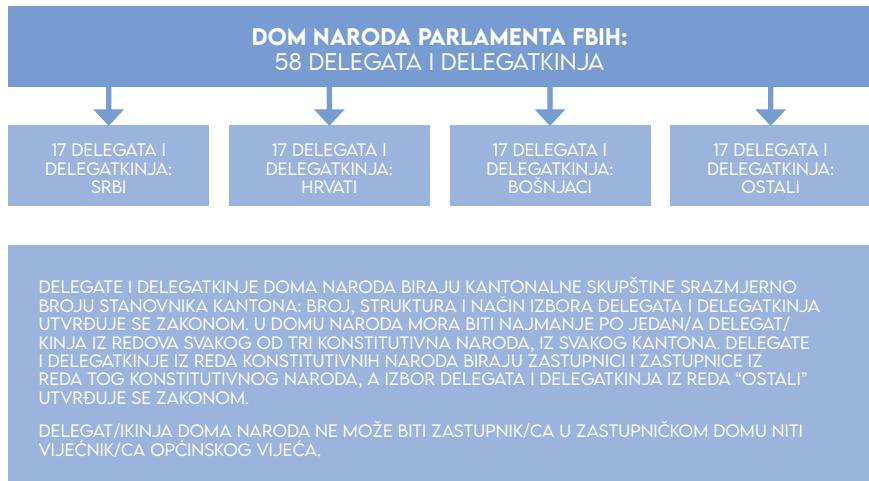
(73 DIREKTNO IZ IZBORNIH JEDINICA I 25 KOMPENZACIJOM)

IZBORA JEDINICA 1: KANTON 1 (9 MJESTA)	IZBORA JEDINICA 2: KANTON 2 I DIO KANTONA 3-GRADAČAC (5 MJESTA)
IZBORA JEDINICA 3: DIO KANTONA 3-TUZLA (9 MJESTA)	IZBORA JEDINICA 4: DIO KANTONA 3-ŽIVINICE (4 MJESTA)
IZBORA JEDINICA 5: DIO KANTONA 4-ZENICA (8 MJESTA)	IZBORA JEDINICA 6: DIO KANTONA 4-KAKANJ (4 MJESTA)
IZBORA JEDINICA 7: KANTON 5 I DIO KANTONA 9-IIĐŽA (6 MJESTA)	IZBORA JEDINICA 8: KANTON 6 (9 MJESTA)
IZBORA JEDINICA 9: KANTON 7 (8 MJESTA)	IZBORA JEDINICA 10: KANTON 8 (3 MJESTA)
IZBORA JEDINICA 11: DIO KANTONA 9-SARAJEVO (7 MJESTA)	IZBORA JEDINICA 12: KANTON 10 (3 MJESTA)

Parlament FBiH nadležan je za donošenje zakona o vršenju funkcija federalne vlasti, izbor Predsjednika i Potpredsjednika FBiH, potvrđivanje imenovanja Vlade FBiH itd.

Zakonodavnu vlast u entitetu RS vrši Narodna skupština RS. Pored Narodne skupštine RS postoji i Vijeće naroda RS u kome su zastupljeni konstitutivni narodi. Važno je naglasiti da Vijeće naroda u zakonodavnom postupku nema jednake ovlasti kao Dom naroda u Parlamentu FBiH. Kantoni imaju

jednodomna zakonodavna tijela – kantonalne skupštine. Na lokalnom nivou postoje predstavnička tijela lokalne samouprave koja odlučuju o svim pitanjima iz nadležnosti jedinice lokalne samouprave.

ODO MI
SVE ZVUČI
KAO PRAVILNIK
NEKOG ZADATKA
IZ DRUŠTVENE
IGRE.

BACAŠ 6 ZA
SPRETNOST?
TOVJ ZAKON IDE U
PARLAMENTARNU
PROCEDURU...

SUDSKA VLAST U ENTITETIMA

U FBiH postoji Vrhovni sud FBiH, kantonalni sudovi i općinski sudovi, dok u RS postoji Vrhovni sud RS, okružni (uključujući i okružne privredne sudove) sudovi, osnovni sudovi. Značajno je naglasiti da ne postoji Vrhovni sud BiH, što pokazuje da ne postoji vertikalna pravosudna hijerarhija od lokalnog do državnog nivoa. Sudsku vlast na nivou FBiH vrši Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine. Vrhovni sud FBiH najviši je žalbeni sud u Federaciji BiH i nadležan je za područje cijele Federacije BiH. Vrhovni sud najviši je žalbeni sud FBiH, uključujući i odlučivanje o žalbama na odluke kantonalnih sudova u vezi sa pitanjima koja se tiču Ustava, zakona i drugih propisa Federacije i drugim pitanjima utvrđenim zakonodavstvom Federacije, osim onih iz nadležnosti Ustavnog suda ili Suda za ljudska prava. Sudsku vlast u RS vrši Vrhovni sud Republike Srpske, okružni sudovi i osnovni sudovi.

PODJELA NADLEŽNOSTI IZMEĐU RAZLIČITIH NIVOA VLASTI

Složeno državno uređenje Bosne i Hercegovine često dovodi do problematiziranja pitanja podjele nadležnosti u vršenju javnih poslova. To pitanje odnosi se na dvije stvari:

- Ustavne nadležnosti institucija
- Pitanje podjele nadležnosti

Nadležnosti institucija su uređene Ustavom Bosne i Hercegovine, ustavima entiteta i ustavima kantona. Ustav Bosne i Hercegovine uređuje pitanje nadležnosti države Bosne i Hercegovine i nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine. Jedno od najkompleksnijih političkih pitanja u Bosni i Hercegovini u odnosu na druge složeno uređene države, centralne ili institucije Bosne i Hercegovine imaju ograničene nadležnosti. Postdejtonski period određen nadležnosti na temelju Ustava Bosne i Hercegovine prenesene na nadležnost Bosne i Hercegovine kao što je odbrana, Sud Bosne i Hercegovine.⁴ Posebno treba naglasiti da prema Ustavu BiH, postoji samo mogućnost prijenosa nadležnosti entiteta na državu, dok obrnuti prijenos nadležnosti (sa države na entitet) nije predviđen ustavnim odredbama.

4 Ustav BiH (član V)

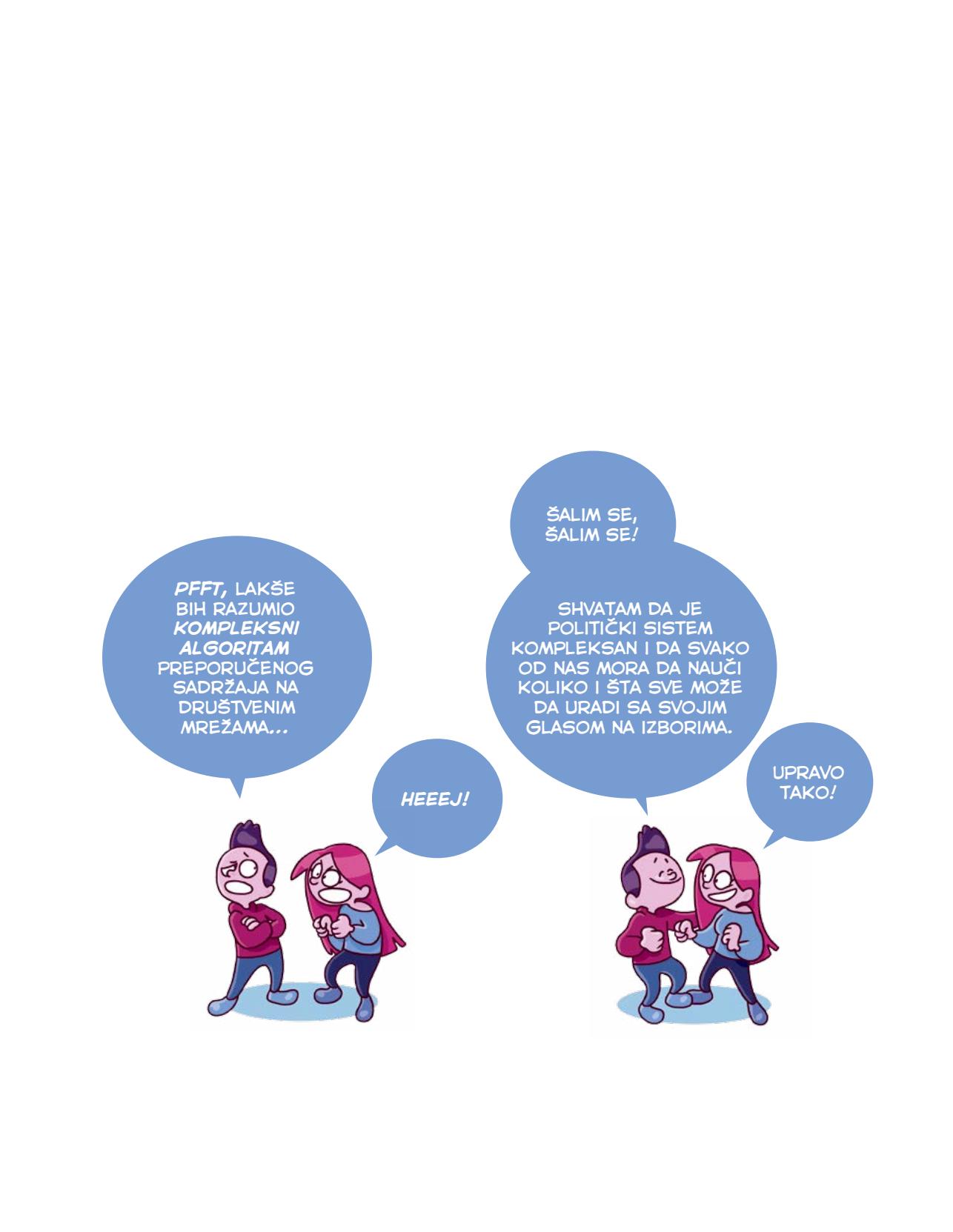

PRINCIP SUPSIDIJARNOSTI

Sve složene države se suočavaju sa pitanjem podjele nadležnosti. Iz tog razloga većina europskih zemalja je u Ustav ugradila princip supsidijarnosti kao regulativno načelo podjele nadležnosti između različitih nivoa vlasti. U osnovi nadležnosti institucija obuhvataju pitanja koja se odnose na vanjsku, monetarnu, vanjskotrgovinsku, carinsku politiku.⁵ Važno je napomenuti da entiteti imaju asimetričnu ustavnu strukturu, odnosno da u entitetu FBiH kantoni kao federalne jedinice imaju široku autonomiju u vršenju javnih poslova. Složena struktura države i podjela nadležnosti bitno je ograničena, razvoj i autonomija lokalnih samouprava (opština i gradova).

5 Ustav BiH (član III)

*PFFT, LAKŠE
BIH RAZUMIO
KOMPLEKSNI
ALGORITAM
PREPORUČENOG
SADRŽAJA NA
DRUŠTVENIM
MREŽAMA...*

HEEEJ!

*ŠALIM SE,
ŠALIM SE!

SHVATAM DA JE
POLITIČKI SISTEM
KOMPLEKSAN I DA SVAKO
OD NAS MORA DA NAUČI
KOLIKO I ŠTA SVE MOŽE
DA URADI SA SVOJIM
GLASOM NA IZBORIMA.*

UPRAVO
TAKO!

IZBORNI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE

ŠTA MLADI TREBAJU ZNATI?

Najvažnije što mi mladi trebamo znati je kako u praksi učestvovati u izbornom procesu u Bosni i Hercegovini i na taj način imati uticaj na donošenje izrazito važnih odluka koje se tiču života ne samo nas mladih nego i društva generalno. Kvalitetno poznavanje odgovora na dva ključna pitanja "Kako birati i kako biti biran?" su osnove početka izrazito teškog puta ka reformi i poboljšanju društva u kojem svi živimo, te otklanjanja svih nedostataka istog koje svi svakodnevno trpimo.

Ovaj put je izrazito težak, posebno za nas mlade. Teško provodimo naše politike, a najviše zbog manjka zainteresovanosti i podrške, te generalne neinformisanosti i manjka znanja o izbornom sistemu. Odgovorima na naredna pitanja pokušati ćemo vam dati oruđe za "uzimanje stvari u svoje ruke" i nadamo se motivisati da sami pokušate donijeti promjene u svoj i život zajednice.

ŠTA JE IZBORNI SISTEM?

U savremenoj političkoj nauci postoji veći broj definicija izbornog sistema, ali on u svojoj osnovi predstavlja institucionalni modus unutar kojeg volja birača/ica (*glasovi*) se prenosi na predstavničko tijelo (*pretvara u mandate*). Analizirajući i proučavajući složenu strukturu Bosne i Hercegovine za očekivati je bilo da u jednom administrativni kompleksno uređenom sistemu kakav je u Bosni i Hercegovini ćemo pronaći i kompleksan izborni sistem. Nadamo se da ste spremni s nama proći priču od početka do kraja i naučiti kako da vođeni znanjem izbornog sistema doprinesemo boljem i pravednjem društvu za sve građane Bosne i Hercegovine., te na koji način upražnjavati jedno od najosnovnijih ljudskih prava: pravo da biramo (*aktivno biračko pravo*) i da budemo birani (*pasivno biračko pravo*).

Izborni sistem svake demokratske zemlje trebao bi biti zasnovan na pet (5) osnovnih izbornih principa:⁶

- slobodni izbori,
- opće biračko pravo,
- jednak biračko pravo,
- neposredni izbori,
- tajnost glasanja.

Predmet diskusije uvijek je bila suština toga da li uistinu ispunjavamo sve ove principe u njihovom punom potencijalu uzimajući u obzir presude Europskog suda za ljudska prava, koje ukazuje na povredu nekog od navedenih principa, te upućuju na neusklađenosti izbornog sistema sa principima i diskriminatorni odrebi među kojim se ističu presude u slučajevima "Sejdić-Finci" i Irme Baralije. Dok Sejdić Dervo i Finci Jakob i nakon decenije od presude nisu

⁶ Član 1.3 Izbornog zakona Bosne i Hercegovine

dobili svoje pravo da budu birani, presuda Irme Baralije je doprijela izbornim reformama i održavanju izbora u Gradu Mostaru koji nisu održani dugi niz godina.

Glavni elementi koji čine izborni sistem su: biračko pravo, birački spisak, izborni administracija, izborne jedinice, način kandidovanja i izborna kampanja, način glasanje, način raspodjele mandata, prestanak mandata, finansiranje izbora i zaštita izbornog prava.

GDJE JE UPORIŠTE IZBORNOG SISTEMA U BOSNI I HERCEGOVINI?

Izborni sistem BiH zasniva se na Aneksu III-Sporazum o izborima i Aneks IV- Ustav Bosne i Hercegovine koji su sastavni dijelovi Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, poznatijem kao *Dejtonski sporazum*. Izbornim zakon Bosne i Hercegovine, zakonima entiteta i Brčko distrikta BiH, se detaljnije razrađuje provedba izbora, odnosno, izborni sistem u Bosni i Hercegovini.

IZBORNI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE-OPĆE KARAKTERISTIKE?

U Bosni i Hercegovini s aspekta vrste organa za koju se vrši izbor razlikujemo **Opće i Lokalne izbore** koji se održavaju periodično svake četiri (4) godine .

Opći i lokalni izbori se ne odvijaju zajedno već naizmjenično tako da u Bosni i Hercegovini izbore imamo svake druge godine.

OPĆI IZBORI PROVODE SE ZA:	LOKALNI IZBORI PROVODE SE ZA:
ORGANE NA NIVOU BOSNE I HERCEGOVINE (PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BIH I PREDSJEDNISVO BIH)	GRADSKO VIJEĆE
ORGANE NA NIVU ENTITETA (PARLAMENT FBBIH, NARODNA SKUPŠTINA RS, PREDSJEDNIK I PODPREDSJEDNICI RS)	SKUPŠTINU GRADA
ORGANE NA NIVOU KANTONA (SKUPŠTINE KANTONA)	OPĆINSKO VIJEĆE
	SKUPŠTINU OPŠTINE
	GRADONAČELNIKA GRADA
	NAČELNIKA OPĆINE

Što bi značilo da u Bosni i Hercegovini svaka druga godina je "izborna", te mnogi tvrde kako to povećava ulogu same politike na društvo i neprestanih izbornih kampanja i previranja koja se odvijaju na dnevнополитичком плану.

U Bosni i Hercegovini prema tipologiji podjele izbornih sistema zastupljena su dva izborna sistema: većinski izborni sistem i sistem proporcionalne zastupljenosti.⁷ Većinski izborni sistem je sistem za koji je potrebna prosta većina od ukupnog broja izaslih birača/ica na izbore da bi se ostarila pobjeda (pobjednik osvaja sve), dok za razliku od većinskog sistema, sistem proporcionalne zastupljenosti omogućava ravnomjernu zastupljenost na osnovu ostvarenih rezultata izbora.

⁷ Porijeklo sistema proporcionalne zastupljenosti se vezuje za imena: Tomasa Hejra, Viktora D'onta, Edvarda Hagenbah - Bišofa i Sent Lagija.

PRIMJER 1.

Politički subjekat koji je osvojio više od 50% glasova u većinskom izbornom sistemu dobija sva mesta, dok u sistemu proporcionalne zastupljenosti svi politički subjekti koji su osvojili broj glasova iznad utvrđenog cenzusa osvajaju broj mandata koji je proporcionalan broju glasova. Politički subjekt koji je osvojio 10% glasova u sistemu proporcionalne zastupljenosti osvaja približno 10% mandata.

Izbori na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini održavaju se prve nedjelje u mjesecu oktobru, osim ako se ovaj datum ne podudara sa obilježavanjem vjerskoga praznika jednog od konstitutivnih naroda u Bosni i Hercegovini. Raspisivanje izbora vrši Centralna izborna komisija BiH, 150 dana prije dana održavanja izbora. Izbor većine organa u Bosni i Hercegovini vrše se direktno od strane glasača/ica, odnosno birača/ica, dok se Dom naroda PS BiH, Dom naroda P FBiH, Vijeće naroda RS, gradonačelnik Grada Mostara, gradonačelnik Grada Sarajevo, gradonačelnik Grada Istočno Sarajevo i gradonačelnik Brčko distrikta BiH, te gradsko vijeće Grada Sarajeva, gradsku skupštini Grada Istočno Sarajevo i skupštinu Brčko distrikta BiH bira indirektno posredstvom predstavničkih tijela.

NAČIN IZBORA, VRSTA I BROJA ČLANOVA ORGANA U BIH

Organ	Način izbora	Broj članova	Izborni sistem	Broj izbornih jedinica
Predsjedništvo BiH	Neposredno	3 člana (1 Bošnjak, 1 Srbin i 1 Hrvat)	Većinski	2 izborne jedinice (FBiH i RS)
Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH	Neposredno	42 (28 FBiH i 14 RS) od čega je 12 kompenzacijskih mandata, 7 FBiH i 5 RS	Sistem proporcionalne zastupljenosti	8 višečlanih izbornih jedinica (5 FBiH i 3 RS)
Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH	Posredno (Dom naroda P FBiH 10 i NS RS 5)	15 (5 Bošnjaka, 5 Srba i 5 Hrvata)	Sistem proporcionalne zastupljenosti	2 izborne jedinice (FBiH i RS)
Predsjednik i potpredsjednici FBiH	Posredno (Parlament F BiH)	1 predsjednik 2 potpredsjednika	Većinski sistem	1 izborna jedinica
Predsjednik i potpredsjednici RS	Neposredno	1 predsjednik i 2 potpredsjednika	Većinski sistem	1 izborna jedinica
Predstavnički dom Parlamenta FBiH	Neposredno	98 od čega je 25 kompenzacijskih mandata	Sistem proporcionalne zastupljenosti	12 višečlanih izbornih jedinica
Dom naroda Parlamenta FBiH	Posredno (10 Kantona)	58 (17 Bošnjaka, 17 Srba, 17 Hrvata i 7 iz reda ostalih)	Sistem proporcionalne zastupljenosti	10 izbornih jedinica
Narodna skupština RS	Neposredno	83 od čega je 20 kompenzacijski mandata	Sistem proporcionalne zastupljenosti	9 višečlanih izbornih jedinica
Vijeća naroda RS	Posredno (NS RS)	28 (8 Bošnjaka, 8 Srba, 8 Hrvata i 4 iz reda ostalih)	Sistem proporcionalne zastupljenosti	1 izborna jedinica
Skupštine kantona	Neposredno	21-35	Sistem proporcionalne zastupljenosti	Svaki kanton 1 izborna jedinica

Organ	Način izbora	Broj članova	Izborni sistem	Broj izbornih jedinica
Skupština Brčko distrikta BiH	Neposredno	31	Sistem proporcionalne zastupljenosti	Distrikt 1 izborna jedinica
Gradonačelnik gradova	Neposredno	22	Sistem proporcionalne zastupljenosti	Svaki grad 1 izborna jedinica
Gradonačelnik Grada Sarajeva, Grada Mostara, Grada Istočno Sarajevu i Brčko distrikta BiH	Posredno (vijećnici/ odbornici grada/ zastupnici BD BiH)	1	Većinski sistem	Svaki grad 1 izborna jedinica
Načelnik općine	Neposredno	120	Većinski sistem	Svaka općina 1 izborna jedinica
Gradsko vijeće Grada Sarajeva	Posredno	28	Sistem proporcionalne zastupljenosti	4 IJ općine koje čine grad
Gradsko vijeće Grada Mostara	Neposredno	35	Sistem proporcionalne zastupljenosti	7 izbornih jedinica (6 IJ gradskih područja 22 i gradska IJ 13)
Općinska vijeća/Skupštine opština/ Skupštine grada	Neposredno	11-31	Sistem proporcionalne zastupljenosti	Svaka općina/grad 1 izborna jedinica

Dodjela mandata u sistemu proporcionalne zastupljenosti vrši se Saint-Lague metodom što podrazumjeva da u svakoj izbornoj jedinici mandati se raspodjeljuju na sljedeći način: za svaku političku stranku i koaliciju, ukupan broj važećih glasova koje je politička stranka ili koalicija osvojila dijeli se sa 1, 3, 5, 7, 9, 11, i tako redom, sve dok je to potrebno za tu raspodjelu mandata. Brojevi koji se dobiju ovom serijom dijeljenja su "količnici". Broj glasova za neovisnoga kandidata je količnik toga kandidat.

PRIMJER 2.

PRIKAZ DODJELE MANDATA U BIH, SAINTE-LAGUE METODA

Politički subjekt	Glasovi/1	Glasovi/3	Glasovi/5	Mandati
Politička stranka A	12.567	4.189,00	2.513,40	0
Politička stranka B	56.400	18.800,00	11.280,00	2
Koalicija C	32.456	10.818,67	6.491,20	1
Politička stranka F	15.643	5.214,33	3.128,60	1
Neozavisni kandidat	19.235	6.411,67	3.847,00	1
Koalicija D	12.342	4.114,00	2.468,40	0
Ukupno mandati				5

Izborni prag za političke subjekte iznosi 3% što znači da bi politički subjekti učestvovao u raspodjeli mandata mora osvojiti više od 3% od ukupnoga broja važećih glasačkih listića u izbornoj jedinici.

KO ČINI IZBORNU ADMINISTRACIJU?

Izbornu administraciju u Bosni i Hercegovini čine izborne komisije i birački odbori. Članovi izbornih komisija i biračkih odbora su: nezavisni i nepri-strasni u radu, osobe s pravom glasa i osobe s odgovarajućom stručnošću i iskustvom u provođenju izbora.

Po svojoj nadležnosti i nivou za koji se osnivaju razlikujemo:

- Centralnu izbornu komisiju Bosne i Hercegovine,⁸

⁸ Centralna izborna komisija BiH sastoji se od sedam (7) članova, i to: dva (2) iz reda Hrvata, dva (2) iz reda Bošnjaka, dva (2) iz reda Srba i jedan (1) iz reda ostali. Centralna izborna komisija BiH ima predsjednika kojeg biraju članovi, čiji mandat traje 21 mjesec.

- općinske i gradske izborne komisije i Izborna komisija Brčko distrikta BiH,⁹
- birački odbori,¹⁰
- ostale izborne komisije.

IZBORNA ADMINISTRACIJA

KAKO GLASATI?

Da bi osoba ostvarila biračko pravo potrebno je da ima 18 godina,¹¹, državljanstvo Bosne i Hercegovine i prebivalište u Bosni i Hercegovini u skladu sa zakonom, te da je upisana u Centralni birački spisak (CBS). Upis birača/ica u Centralni birački spisak vrši se automatski, sistemom „*pasivne registracije*“. Naime, svi državljan/ke Bosne i Hercegovine koji/e se nalaze u civilnom registru građana/ki i posjeduju važeći dokument izdat od strane

9 Općinska izborna komisija sastoji se od tri (3) ili pet (5) ili (7) članova. Broj članova za svaku općinu/grad utvrđuje Centralna izborna komisija BiH.

10 Birački odbori sastoje se od tri (3) ili pet (5) članova, od kojih je jedan predsjednik biračkoga odbora. Predsjednik i članovi biračkog odbora imaju zamjenike.

11 U Središnji birački popis bit će upisan i državljanin BiH koji će do dana održavanja izbora navršiti 18 godina.

Bosne i Hercegovine automatski su upisani kao glasači/ce, odnosno birači/ce u Centralni birački spisak i mogu glasati/birati na izborima.

U dijelu upisa birača u Centralni birački spisak za osobe koje glasaju izvan Bosne i Hercegovine (izbjegle osobe) zadržan je sistem aktivne registracije, odnosno, za one koji borave privremeno izvan BiH potrebna je prijava za svake izbore.

Uvidom u podatke upisanih birača/ica za Lokalne izbore 2020. godine možemo zaključiti da mlade osobe do 30 godine čine 16,52 % biračkog tijela u Bosni i Hercegovini, dok su osobe ženskog spola zastupljene sa 50,13 %.

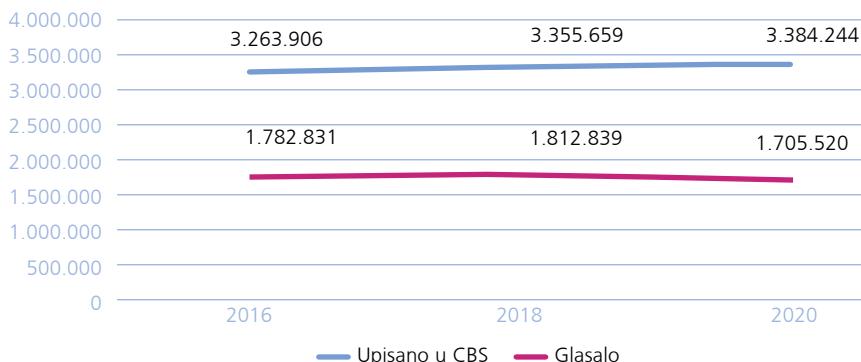
Politički subjekti koji su za Zastupnički dom Parlamentarne skupštine dobili do 15 % glasova osvojili su 2-5 mandata, a politički subjekat koji je osvoji najviše glasova imao je 260.930 glasova, dok mladih osoba koji imaju biračko pravo u Bosni i Hercegovini ima 559.176.

BROJ BIRAČA ZA LOKALNE IZBORE 2020. GODINE¹²

	Broj birača	Procenat	<30 godina	>=30 godina	Muškarci	Žene
FBiH	2.061.893	60,93%	363.011	1.698.882	1.020.648	1.041.245
RS	1.235.482	36,51%	182.164	1.053.318	623.151	612.331
Brčko distrikt BiH	86.869	2,57%	14.001	72.868	43.890	42.979
Ukupno u BiH	3.384.244	100,00%	559.176	2.825.068	1.687.689	1.696.555

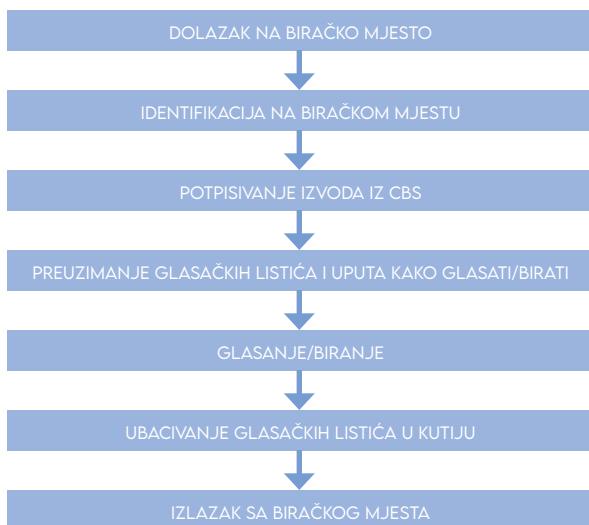
12 Izvor www.izbori.ba

BROJ UPISANIH I ODZIV 2016-2020. GODINA

Glasači/ce Bosni i Hercegovini svoje biračko pravo ostvaruju na biračkom mjestu.

PRIKAZ PROCEDURE GLASANJA

Kada je riječ o glasačkim listićima u Bosni i Hercegovini primjenjuju se dvije osnovne varijante: zatvorene izborne liste (*glasački listić za većinski sistem*) i zatvorene neblokirane liste (*glasački listić za sistem proporcionalne zastupljenosti*). U slučaju zatvorenih izbornih listi glasač/ica, odnosno birač/ica može dati glas isključivo jednom političkom subjektu, odnosno kandidatu/kinji, dok u slučaju zatvorenih neblokiranih kandidatskih listi moguće je dati glas, pored glasa za politički subjekt, i jednom/oj ili više kandidata/kinja unutar izborne liste.

VODIČ KAKO GLASATI

IZGLED GLASAČKOG LISTIĆA ZA VEĆINSKI GLAS

ПРЕДСЈЕДНИК И ПОТПРЕДСЈЕДНИЦИ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ PREDsjEDNIK I POTPREDSJEDNICI REPUBLIKE SRPSKE

600

ПРОЧИТАЈТЕ УПУТСТВО НА ПРЕДЊОЈ СТРАНИ

PROČITAJTE NAPUTAK/UPUTSTVO NA PREDNJOJ STRANI

КРА1 ЛИСТФ

KRAJ LISTE

IZGLED GLAŠAČKOG LISTIĆA ZA SISTEM PZ

ЗАСТУПНИЧКИ/ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ ПАРЛАМЕНТАРНЕ СКУПШТИНЕ БОСНИ
И ХЕРЦЕГОВИНЕ ИЗ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ - ИЗБОРНА ЈЕДИНИЦА 1

521

ZASTUPNIČKI/PREDSTAVNIČKI DOM PARLAMENTARNE SKUPŠTINE BOSNE
I HERCEGOVINE IZ REPUBLIKE SRPSKE - IZBORA JEDINICA 1

PROČITAJTE NAPUTAK/UPUTSTVO NA PREDNJOJ STRANICI

ПРОЧИТАТЕ УЧУСТВО НА ПРЕДЫДУЩЕЙ СТРАНИ!

STRANKA
 KANDIDAT

	СТРАНКА
1	☐ КАНДИДАТ
2	☐ КАНДИДАТ
3	☐ КАНДИДАТ
4	☐ КАНДИДАТ

☐	KANDIDAT
☐	KANDIDAT
☐	KANDIDAT

☐	КОАЛИЦИЈА
☐	КАНДИДАТ

КАНДИДАТ
 КАНДИДАТ

☐	STRANKA
1	☐ KANDIDAT
2	☐ KANDIDAT
3	☐ KANDIDAT

STRANKA
1 KANDIDAT

KANDIDAT
 KANDIDAT

KOALICIJA

KANDIDAT
 KANDIDAT

НЕЗАВИСНИ КАНДИДАТ

☐	STRANKA
1	☐ KANDIDAT
2	☐ KANDIDAT
3	☐ KANDIDAT

KOALICIJA
1 KANDIDAT
2 KANDIDAT
3 KANDIDAT
4 KANDIDAT

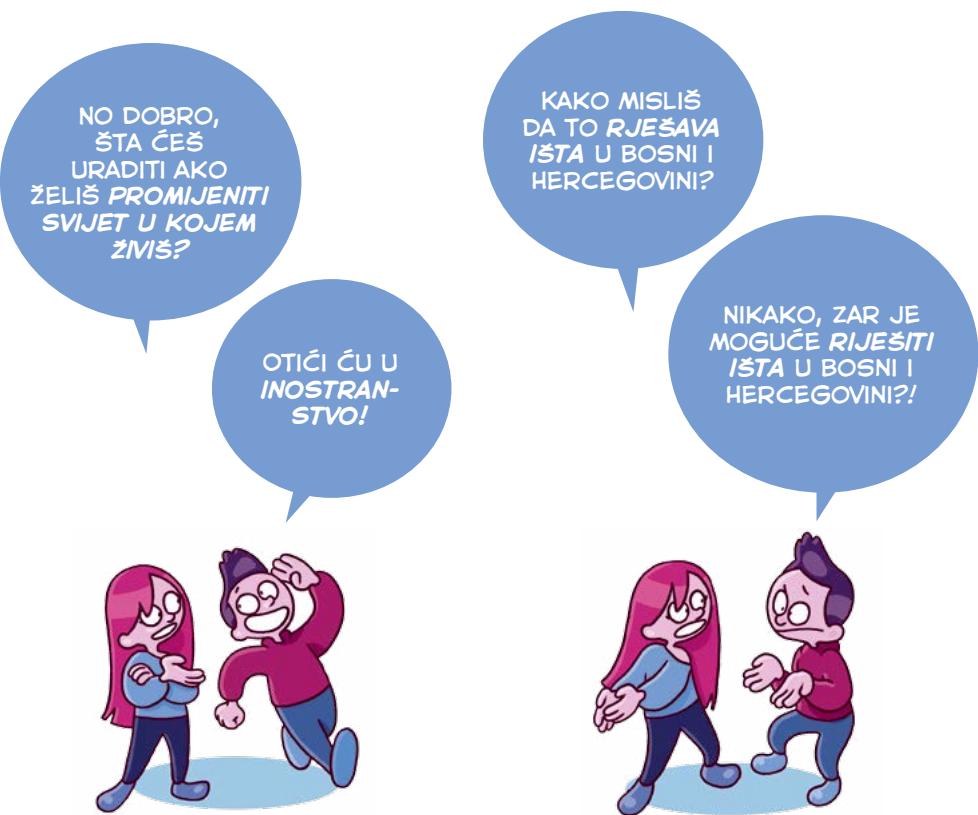
КАНДИДАТ

СТРАНКА
1 КАНДИДАТ

- 1 КАНДИЛАТ
- 2 КАНДИЛАК
- 3 КАНДИЛАНГ
- 4 КАНДИЛАНГ
- 5 КАНДИЛАНГ
- 6 КАНДИЛАНГ
- 7 КАНДИЛАНГ
- 8 КАНДИЛАНГ
- 9 КАНДИЛАНГ
- 10 КАНДИЛАНГ
- 11 КАНДИЛАНГ
- 12 КАНДИЛАНГ
- 13 КАНДИЛАНГ
- 14 КАНДИЛАНГ
- 15 КАНДИЛАНГ
- 16 КАНДИЛАНГ
- 17 КАНДИЛАНГ
- 18 КАНДИЛАНГ

☐	STRANKA
1	☐ KANDIDAT
2	☐ KANDIDAT
3	☐ KANDIDAT
4	☐ KANDIDAT

KRAJ LISTE.

NO DOBRO,
ŠTA ĆEŠ
URADITI AKO
ŽELIŠ PROMIJENITI
SVIJET U KOJEM
ŽIVIŠ?

OTIĆI ĆU U
INOSTRAN-
STVO!

KAKO MISLIŠ
DA TO RJEŠAVA
İŞTA U BOSNI I
HERCEGOVINI?

NIKAKO, ZAR JE
MOGUĆE RIJEŠITI
İŞTA U BOSNI I
HERCEGOVINI?!

JESTE, NAKON
SVIH SPOZNAJA IZ
OVOG PRIRUČNIKA,
MOŽEŠ RAZMISLITI DA
MOŽDA *UPRAVO TI* BUDEŠ
OSOBA KOJA ODLUČUJE
O SVIJETU U KOJEM
ŽIVIMO.

JA?!

DA, POSTANI
AKTIVAN U SVOJOJ
ZAJEDNICI I MOŽEŠ
BIRAČKOM TIJELU
PONUDITI RJEŠENJA
ZA PROBLEME
KOJE TI SMATRAŠ
NAJPRIKLADNIJIM!

SLUŠAJ
SADA
...

KAKO BITI BIRAN?

Velika dilema za mlade osobe je pitanje: Da li se kandidovati?, te nakon prvog pozitivnog odgovora slijedi nekoliko novih pitanja: Kako se kandidovati?, Na koji način to uraditi?

U ovom dijelu pokušaćemo dati odgovor na većinu pitanja/dilema vezano za kandidovanje.

Pasivno biračko pravo, odnosno kandidovanje može biti samostalno kao nezavisni/a kandidat/kinja ili u okviru kandidatske liste političke stranke/koalicije ili liste nezavisnih kandidata/kinja.

OSNOVU USLOVI ZA KANDIDOVANJE NA IZBORIMA

Nezavisni kandidat

-
- Obrazaca prijave koji se preuzima u CIK BiH
 - Izjava o poštivanju Općeg okvirnog sporazuma za mir
 - Broj transakcijskog računa
-

Potpisi podrške prikupljaju se na odobrenom obrascu od strane CIK BiH:

- 5.000 za izbor članova Predsjedništva i Zastupnički dom PS BiH
 - 3.000 za Parlament FBiH ili Narodnu skupštinu RS
 - 1.000 potpisa za skupštinu kantona koja ima više od 100.000 birača
 - 500 potpisa za skupštinu kantona do 100.000 birača
 - 200 za općinsko/gradsko vijeće /skupštinu općine/grada koja ima više od 10.000 birača
 - 100 za općinsko/gradsko vijeće/ skupštinu općine/grada koja ima do od 10.000 birača
 - Pet (5) % za općinsko/gradsko vijeće /skupštinu općine/grada koja ima do 1.000 birača
-

Novčani iznos takse za ovjeru

- 10.000 KM za članove Predsjedništva BiH i
 - 10.000 KM za poslanika za Zastupnički dom PS BiH
 - 7.000 KM za poslanika za Zastupnički dom P FBiH i Narodnu skupštinu RS
 - 5.000 KM za poslanika u kantonalnim skupštinama*
 - 1.000 KM za općinsko/gradsko vijeće/ skupštinu općine/grada**
-

Finansijski izvještaj

-
- Kandidatski obrazac
 - Ovjereni izjave za nezavisnog kandidata
-

Uslov za kandidata:

- Upisan u CBS do dana raspisivanja izbora
 - Nema smetnji za kandidovanje utvrđenim zakonom
-

Rok za podnošenje prijave 135 dana prije dana izbora

* Pravilnik o prijavi i uslovima za ovjeru političkih subjekata za učešće na Općim izborima 2018. godine.

** Odluka o visini takse za ovjeru za učešće na Lokalnim izborima 2020. godine

OSNOVNI USLOVI ZA KANDIDOVANJE NA IZBORIMA

Politička stranka

- Obrazaca prijave koji se preuzima u CIK BiH
- Dokaz o upisu političke stranke u sudske registre
- Izjava o sastavu statutarnih tijela
- Izjava o poštivanju Općeg okvirnog sporazuma za mir
- Lista izbornih jedinica
- Broj transakcijskog računa

Potpisi podrške prikupljaju se na odobrenom obrascu od strane CIK BiH:

- 5.000 za izbor članova Predsjedništva i Zastupnički dom PS BiH
- 3.000 za Parlament FBiH ili Narodnu skupštinu RS
- 1.000 potpisa za skupštinu kantona koja ima više od 100.000 birača
- 500 potpisa za skupštinu kantona do 100.000 birača
- 200 za općinsko/gradsko vijeće /skupštinu općine/grada koja ima više od 10.000 birača
- 100 za općinsko/gradsko vijeće /skupštinu općine/grada koja ima do 10.000 birača
- Pet (5) % za općinsko/gradsko vijeće /skupštinu općine/grada koja ima do 1.000 birača

Novčani iznos takse za ovjeru

- 20.000 KM za članove Predsjedništva BiH i
- 20.000 KM za poslanike za Zastupnički dom PS BiH
- 14.000 KM za poslanike za Zastupnički dom P FBiH i Narodnu skupštinu RS
- 10.000 KM za poslaniku u kantonalnim skupštinama*
- 100 KM za svako općinsko/gradsko vijeće/ skupštinu općine/grada**

Finansijski izvještaj

- Kandidatske liste za svaku izbornu jedinicu/kandidatski obrazaca
- Ovjereni izjave za svakog kandidata

Uslov za kandidata i kandidatsku listu:

- Upisan u CBS do dana raspisivanja izbora
- Nema smetnji za kandidovanje utvrđenim zakonom
- Kandidatska lista u skladu sa članom 4.19 IZ BiH (manje zastupljen spol i broj kandidata na listi)

Rok za podnošenje prijave 135 dana prije dana izbora

Rok za podnošenje kandidatskih listi 90 dana prije dana izbora

* Odлуka o visini takse za ovjeru za učešće na Lokalnim izborima 2020. godine

** Ibid, 11.

Dvije ili više ovjerenih političkih stranaka koje žele formirati koaliciju podnose prijavu za ovjeru najkasnije 110 dana prije dana izbora Centralnoj izbornoj komisiji BiH uz koju prilažu: akt o određivanju ovlaštenog predstavnika koalicije potpisani od svih predsjednika političkih stranaka članica koalicije i podatke o sjedištu koalicije, odnosno adresu na koju će biti dostavljana sva pismena.

Za izbore na svim nivoima vlasti, dva ili više ovjerenih nezavisnih kandidata mogu se udružiti i podnijeti jednu listu nezavisnih kandidata/kinja, pod jednim imenom. Lista nezavisnih kandidata/kinja podnosi svoj zahtjev za ovjeru najkasnije 110 dana prije dana izbora. Važno je spomenuti da za razliku od kandidatskih listi političke stranke ili koalicije, lista nezavisnih kandidata/kinja ne mora imati najmanje 40% manje zastupljenog spola na kandidatskoj listi.

Svaka kandidatska lista uključuje kandidate muškog i ženskog spola. Kandidati/kinje spola koji je manje zastupljen raspoređuju se na kandidatskoj listi na sljedeći način: najmanje jedan kandidat manje zastupljenog spola među prva dva kandidata, dva kandidata manje zastupljenog spola među prvih pet kandidata i tri kandidata manje zastupljenog spola među prvih osam kandidata, itd. Broj kandidata/kinja manje zastupljenog spola mora biti najmanje jednak ukupnom broju kandidata/kinja na listi podijeljenom sa tri, zaokruženim na prvi viši cijeli broj.

PRIMJER 3.

Student Edo odlučio je da se kandiduje kao nezavisni kandidat na Općim izborima za skupštinu Kantona Sarajevo.

Odmah nakon što je Centralna izborna komisija BiH raspisala izbore (najkasnije 150 dana prije dana održavanja izbora) otišao je u prostorije Centralne izborne komisije BiH gdje je preuzeo obrasce za prijavu nezavisnog kandidata i dobio upute o načinu popunjavanja obrazaca, te informacije o iznosu novačane uplate za učešće na izboru i broju transakcijskog računa na koji se vrši uplata, te obrasce za prikupljanje potpisa podrške.

U roku od 15 dana, odnosno, najkasnije do 135 dana prije dana održavanja izbora Edo je:

- *popunio obrasce prijave za nezavisnog kandidata,*
- *otvorio transakcijski račun za potrebe finanisiranja troškova kampanje,*
- *obezbjedio i upatio novačani iznos takse od 5.000 KM,*
- *prikupio više od 1.000 potpisa podrške birača/ica iz Kantona Sarajevo.*
- *popunio kandidatski obrazac i ovjerio Izjavu o kandidaturi u općini/OIK-u,*
- *popunio finansijski izvještaj, i*
- *predao prijavu sa svim prilozima u Centralnu izbornu komisiju BiH.*

Nakon izvršenih provjera Centralna izborna komisija BiH ovjerila je prijavu Ede za učešće na Općim izborima, čime je on i zvanično postao nezavisni kandidat za Skupštinu kantona Sarajevo.

PRAVO DA TI
KAŽEM, KAD SAM
KRENUO U OVU
AVANTURU...

IZBORA?

NE, ČITANJA
OVE KNJIGE.

MISLIO
SAM DA JE
OVO NEKI *OPŠTI*/
SMOR. ALI SADA
VIDIM DA JE OVO
SVE PRILIČNO
IZVODIVO.

*TO TI JA
KAŽEM!*

PRIMJER 4.

Nakon ovjere nezavisni kandidat za Skupštinu kantona Sarajevo Edo je sreo svoju prijateljicu Laru koja je također ovjerena za učešće na izborima za skupštinu Kantona Sarajevo kao nezavisna kandidatkinja.

U razgovoru su došli na ideju da se udruže, te formiraju listu nezavisnih kandidata za Skupštinu Kantona Sarajevo.

U Centralnoj izbornoj komisiji BiH preuzeli su potrebne obrasce, te do kraja njeg roka za prijavu 110 dana prije dana izbora su:

- odredili naziv Liste nezavisnih kandidata,
- popunili obrasce prijave,
- potpisali saglasnost za učešće na listi nezavisnih kandidata,
- odredili ovlaštenu osobu za zastupanje liste nezavisnih kandidata,
- popunili i ovjerili izjave o kandidaturu u općini/ OIK-u,
- usaglasili redoslijed na kandidatskoj listi, popunili listu i potpisali je, i
- predali prijavu sa svim prilozima u Centralnu izbornu komisiju BiH.

Nakon izvršenih provjera Centralna izborna komisija BiH ovjerila je prijavu Liste nezavisnih kandata Lara i Edo za učešće na Općim izborima.

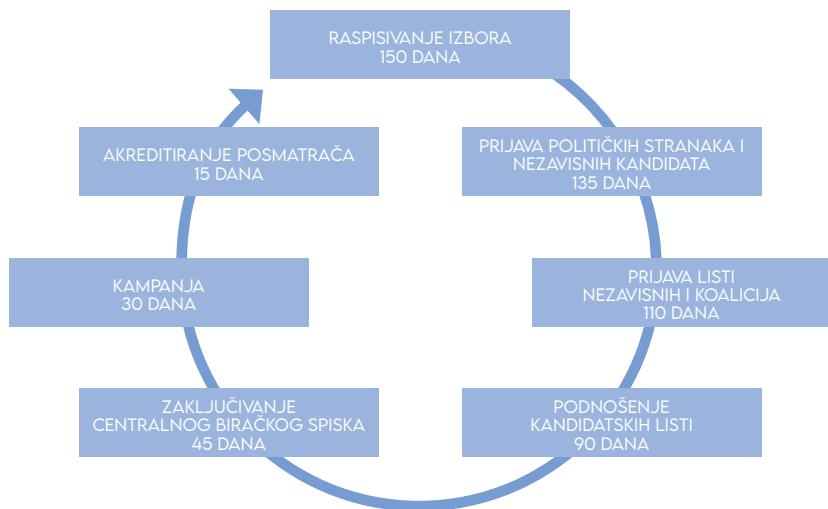

**STATISTIČKI POKAZATELJI KANDIDATI I IZABRANI ZVANIČNICI
2018-2020. GODINA**

KANDIDATI 2020	Ukupno kandidata	<30	>=30	Muškarci	Žene
Načelnik/ Gradonačelnik	425	16	409	396	29
OV/SO/SG/SD	30754	7382	23372	17790	12964
UKUPNO	31179	7398	23781	18186	12993
IZABRANI 2020	Ukupno mandata	<30 godina	>=30 godina	Muškarci	Žene
Načelnik Načelnik/ Gradonačelnik	142	2	140	137	5
OV/SO/SG/SD	3177	423	2754	2555	622
UKUPNO	3319	425	2894	2692	627
KANDIDATI 2018	Ukupno kandidata	<30	>=30	Muškarci	Žene
Predsjedništvo BiH	15	0	15	13	2
Parlament BiH	733	85	648	434	299
Parlament FBiH	1292	232	1060	741	551
Predsjednik RS-a	37	1	36	32	5
Narodna skupština RS-a	1438	189	1249	833	605
Skupštine kantona	3982	913	3069	2325	1657
Ukupno u BiH	7497	1420	6077	4378	3119

IZABRANI 2018	Ukupno mandata	Redovni Mandati	Kom- pen- zacijski mandati	<30	>=30	Muškarci	Žene
Predsjedništvo BiH	3	3	0	0	3	3	0
Parlamentarna skupština BiH	42	30	12	0	42	35	7
Parlament FBiH	98	73	25	5	93	72	26
Predsjednik RS	3	3	0	0	3	2	1
Narodna skupština RS	83	63	20	4	79	68	15
Skupštine kantona	289	289	0	18	271	196	93
Ukupno	518	461	57	27	491	376	142

VREMENSKI PLAN- TOK IZBORA

Više informacija, podataka, kao i propise vezane za provođenje izbora možete pronaći na zvaničnoj internet stranici Centralne izborne komisije BiH www.izbori.ba.

RODNA RAVNOPRavnost

Bosna i Hercegovina je društvo koje mnogobrojne djelatnosti, pa tako i političko djelovanje, svrstava u tzv. muške poslove. Uloga žene, ekonomska ovisnost, osporavanje ženskih sposobnosti, dvostruki standardi za žene i muškarce, duboko ukorijenjeno mišljenje da je ženama mjesto isključivo u domu i uz porodicu, neadekvatna podrška same porodice i institucija, samo su neki od razloga niske participacije žena u političkom životu Bosne i Hercegovine. Pored niske participacije u brojčanom smislu i pozicija koje su ženama dodijeljene, najčešće su one koje zahtijevaju niži nivo odgovornosti te nisu mesta odlučivanja i pored dokazanih liderskih sposobnosti žena i njihovom pravu da ravnopravno participiraju u demokratskim procesima. U Bosni i Hercegovini pitanje rodne ravnopravnosti još uvijek stoji kao čisto pravno pitanje dok su provedba i realnost nešto drugo. Brojni su institucionalni okviri koji tretiraju pitanja ravnopravnosti spolova, od državnog do lokalnog nivoa, kroz zakonodavnu i izvršnu vlast.

U okviru zakonodavne vlasti formirane su komisije koje se bave pitanjem ravnopravnosti spolova. U okviru izvršne vlasti, kroz Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH djeluje Agencija za ravnopravnost spolova BiH, osnovana nakon usvajanja Zakona o ravnopravnosti spolova BiH 2003. godine. Zatim, na entitetskim

nivoima osnovani su Gender centar Federacije BiH i Gender centar – Centar za jednakost i ravnopravnost spolova Vlade Republike Srpske. Na lokalnom nivou kabineti gradonačelnika i načelnika općina formiraju komisije koje se bave pitanjima ravnopravnosti spolova. Institucija ombudsmena za ljudska prava u Bosni i Hercegovini štiti prava fizičkih i pravnih osoba navedenih u Ustavu Bosne i Hercegovine i međunarodnim dokumentima kao dodatka Ustavu. Prava zaštićena i taksativno navedena u Ustavu Bosne i Hercegovine zaštićena su bez diskriminacije u odnosu na spol, rasu, jezik, boju, vjeru, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovinu, rođenje, povezanost s nacionalnom manjinom itd. Bez obzira na bilo koje od navedenih obilježja, svaka fizička i pravna osoba na teritoriji Bosne i Hercegovine se može obratiti Instituciji ombudsmena ukoliko smatra da su joj povrijeđena ljudska prava zagarantovana Ustavom Bosne i Hercegovine, od bilo kojeg organa na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Na međunarodnom nivou Konvencija UN-a o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena usvojena 1979. godine, Pekinška deklaracija i platforma za akciju iz 1995. i drugi dokumenti daju smjernice zemljama članicama za uključivanje ravnomjernog broja žena i muškaraca u donošenje odluka na svim nivoima vlasti. Ključni strateški dokumenti koji uključuju ovu oblast su treći Gender aktioni plan za period 2018-2022. godine („Službeni glasnik BiH“, broj 89/18) i Akcioni plan za implementaciju UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u BiH za period 2018-2022. („Službeni glasnik BiH“, broj 1/19) u kojima je kao prioritetna oblast prepoznato povećanje učešća žena u javnom životu i donošenju odluka, sa definiranim mjerama, aktivnostima, rokovima i nosiocima odgovornosti.

Političke stranke kao spona između građana/gradanki i javnih politika su se 2014. godine kroz Izjavu o opredijeljenosti ravnopravnosti spolova, koju je pripremila Agencija za ravnopravnost spolova s partnerima, obavezale na

poštivanje Zakona o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine, jednako promoviranje muških i ženskih kandidata, aktivnosti koje će uključivati pitanja ravnopravnosti spolova, uključivanje teme ravnopravnosti spolova u programe političkih stranaka, promoviranje suradnje sa institucijama zaduženim za poštivanje ravnopravnosti spolova, podržavanje ravnopravnosti i jednakih šansi za žene i muškarce itd.

Spol je oznaka koja nam je pripisana tokom rođenja, na osnovu spolnog organa i hromosoma s kojima smo rođeni. **Rod** je skup društvenih normi poнаšanja, obilježja i pravila koja vrijede za 'muškarca' i 'ženu'. Primjer za ovo bi bilo očekivanje društva da su muškarci bi trebali biti glava kuće, donositi hranu na stol, dok bi žene trebale biti emotivne, kućanice, nježne i brižne.

Ipak, u članu 9. Zakona o ravnopravnosti spolova BiH piše: „Spol predstavlja biološke i psihološke karakteristike po kojima se razlikuju osobe muškog i ženskog spola, a označava i gender/rod kao sociološki i kulturološki uvjetovanu razliku između osoba muškog i ženskog spola i odnosi se na sve uloge i osobine koje nisu uvjetovane ili određene isključivo prirodnim ili biološkim faktorima, nego su prije proizvod normi, prakse, običaja i tradicije i kroz vrijeme su promjenljivi.“

ŽENSKA LJUDSKA PRAVA

Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW), koja je usvojena 1979. godine i stupila na snagu 1981. godine, u sebi sadrži presudne stavke za ravnopravnost i osnaživanje žena. Bitno je izdvojiti Član 5. koji naglašava eliminaciju predrasuda i običajnih i tradicionalnih praksi koje su bazirane na idejama superiornosti odnosno inferiornosti muškog odnosno ženskog spola, kao i tačno shvatanje uloge majke, uključenosti oba roditelja u odgoju djeteta, te konstantno stavljanje djetetovog interesa na prvo mjesto

Termin „ženska ljudska prava“ ili „ljudska prava žena“ uvodi se u terminologiju na Konferenciji o ljudskim pravima u Beču 1993. zato što muškarci i žene ne uživaju ljudska prava jednakoj, zbog različitih rodnih uloga i samim time drugaćijih iskustava, kao i najbitnijeg razloga, što postojeći zakoni nisu odražavali (ne odražavaju) interes žena.

U Bečkoj deklaraciji stoji preporuka da: „*Puno i ravnopravno sudjelovanje žena u političkom, građanskom, gospodarskom, društvenom i kulturnom životu na nacionalnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini te iskorjenjivanje svih oblika spolne diskriminacije, prioritetni su zadaci međunarodne zajednice.*“

ZAKON O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA BOSNE I HERCEGOVINE

Kako bismo pobliže razumjeli Zakon o ravnopravnosti spolova BiH, prvo je bitno da definišemo diskriminaciju na osnovu spola. Diskriminacija na osnovu spola je „...svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe osoba zasnovano na spolu zbog kojeg se osobama ili grupi osoba otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ili sloboda.“ (ZoRS, Član 3.1)

Iz Zakona o ravnopravnosti spolova, izdvajamo član 20. On se referira na ravnopravnost u javnom životu građana/ki, tako što nalaže da u svakoj sferi života treba da bude zastupljeno barem 40% manje zastupljenog spola. Kada kažemo u svim sferama javnog života, mislimo na apsolutno SVE: škole, mjesne zajednice, stranke, vijeća, tijela lokalne samouprave uključujući izvršnu, sudsку vlast i zakonodavnu vlast, pravna lica, javni organi za upravljanje, odlučivanje i predstavljanje, itd.

Iz ovog zakona je također bitno istaknuti pojam diskriminacije u jeziku iz Člana 9., koji kaže da je diskriminacija u jeziku korištenje isključivo jednog gramatičkog roda kao generički pojam. Ovo se odnosi na nekorištenje rodno-senzitivnog jezika, već samo jednog gramatičkog roda.

Negramatično, nepreciozno i zbumujuće je reći: „Ona je **kandidat** na listi“ ili „Ona je **predsjednik** Skupštine“.

Nekorištenje rodno osjetljivog jezika u zakonima i svim drugim javnim dokumentima i oblastima života, isključuje žene iz jezičke stvarnosti, čini ih nevidljivim u jeziku.

ZAKON O ZABRANI DISKRIMINACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Ovaj zakon iz 2016. godine zabranjuje diskriminaciju na osnovu “seksualne orijentacije, rodnog identiteta, spolnih karakteristika”.

(1) Diskriminacijom će se, u smislu ovog zakona, smatrati svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili prepostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica i onima koji su s njima u rodbinskoj ili drugoj vezi na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditet, starosna dob, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, **seksualne orijentacije, rodnog identiteta, spolnih karakteristika**, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima života.

- **seksualna orientacija** je emotivna i fizička privlačnost prema osobama koje su istog/različitog spola/roda. Trebamo uzeti u obzir da su sve osobe glasači i glasačice, bez obzira na seksualnu orientaciju.
- **rodni identitet** je zasnovan na osjećaju roda sa kojim se identifikujemo i izražavamo kroz naša obilježja kao što su oblačenje, šminka, izgled, ponašanje, itd. Ovdje je bitno spomenuti nebinarne osobe koje se ne identifikuju ni sa ženskim, ni sa muškim rodom.
- **spolne karakteristike** se odnose na pojam interspolnost. Interspolnost je pojam koji se odnosi na fizičke osobine ili varijacije koje se nalaze između stereotipnih ideaala muškog i ženskog tijela. Interspolne osobe rođene su s fizičkim i hormonalnim osobenostima koje se ne mogu isključivo definisati kategorijama „žensko“ ili „muško“.

INSTITUCIJE I ORGANI KOJIMA SE MOŽE OBRATITI U SLUČAJU KRŠENJA ŽENSKIH LJUDSKIH PRAVA

Na državnom nivou imamo Agenciju za ravnopravnost spolova koja doprinosi ravnopravnosti spolova svojim radom i djelovanjem u svim dijelovima javnog i privatnog života. Također postoji i Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine na državnom nivou koja radi na zaštiti prava fizičkih i javnih lica u skladu sa Ustavom BiH. Na entitetskom nivou imamo dva Gender centra, jedan u Republici Srpskoj i jedan u Federaciji Bosne i Hercegovine

KANDIDATSKE LISTE U KONTEKSTU MANJE ZASTUPLJENOG SPOLA

Kao što je već spomenuto, u Zakonu o ravnopravnosti spolova BiH je propisana kvota od najmanje 40% za manje zastupljeni spol. Izborni zakon Bosne i Hercegovine u Članu 4.19 propisuje način na koji se vrši pozicioniranje kandidata i kandidatkinja na kandidatskim izbornim listama.

“Ovjerena politička stranka ili koalicija podnose posebnu listu kandidata za svaku izbornu jedinicu. Broj kandidata na kandidatskoj listi može biti veći za 5 kandidata od broja mandata koji se dodjeljuju. Svaka lista kandidata uključuje kandidate muškog i ženskog pola, koji su ravnopravno zastupljeni. Ravnopravna zastupljenost polova postoji u slučaju kada je jedan od polova zastupljen sa najmanje 40% od ukupnog broja kandidata na listi. Kandidati pola koji je manje zastupljen raspoređuju se na liste kandidata na sljedeći način:

najmanje jedan (1) kandidat manje zastupljenog pola među prva dva (2) kandidata, dva (2) kandidata manje zastupljenog pola među prvih pet (5) kandidata i tri (3) kandidata manje zastupljenog pola među prvih osam (8) kandidata, itd.”

Na ovaj način se Izborni zakon donekle harmonizirao sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH i to na način da će se manje zastupljen spol naći na kandidatskim listama u procentu od najmanje 40% manje zastupljenog spola, ali to nikako ne znači da će u konačnici biti izabrano minimalno 40% manje zastupljenog spola u zakonodavnim i predstavničkim tijelima u BiH. Manje zastupljen spol na kandidatskim listama će se naći u procentu od minimalno 40%, jer, ukoliko se ne ispoštuje Član 4.19. Izbornog zakona BiH, Centralna izborna komisija BiH kao jedino ovlašteno tijelo koje ovjerava kandidatske liste, neće ovjeriti kandidatsku listu tog političkog subjekta. Tačka, vrijedno je spomenuti da odstupanje, odnosno nepoštivanje Zakona o ravnopravnosti spolova BiH je najočitije prilikom imenovanja osoba na

pozicije u izvršnoj vlasti, gdje je podzastupljenost manje zastupljenog spola, odnosno žena, najprisutnija.

Prikolom izrade kandidatske liste za izbore u BiH obaveza je koristiti se Instrukcijom Centralne izborne komisije BiH za raspodjelu kandidata manje zastupljenog spola na listi:

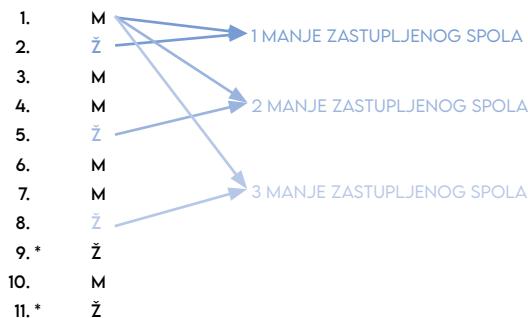
INSTRUKCIJA O RASPODJELI KANDIDATA MANJE ZASTUPLJENOG SPOLA NA KANDIDATSKIM LISTAMA

Ukupan broj kandidata na kandidatskoj listi	Broj kandidata manje zastupljenog spola
1	0
2	1
3	1
4	2
5	2
6	3
7	3
8	3
9*	4
11*	5
13*	6
16*	7
18*	8
21*	9
23*	10
26*	11
28*	12
31*	13
33*	14
36*	15
38* i više	16

Napomena: ukupan broj kandidata na kandidatskoj listi može biti veći za 5 kandidata od broja mandata koji su dodjeljuju.
* Pozicija na kojoj se obavezno nalazi kandidat manje zastupljenog spola

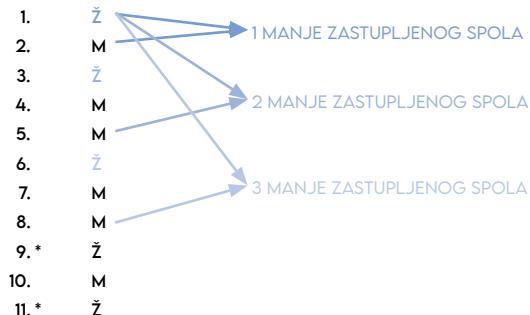
Uzimajući u obzir sve gore navedeno, u nastavku dajemo primjere kandidatske liste do broja 11 u situacijama kada je osoba muškog spola i kada je osoba ženskog spola nositelj/ica kandidatske liste, pri čemu su u oba slučaja žene manje zastupljen spol:

**PRIMJER 1: MUŠKARAC NOSITELJ LISTE, ŽENE MANJE ZASTUPLJEN SPOL
(NAJČEŠĆE POZICIONIRANJE KANDIDATA/KINJA NA
KANDIDATSKIM LISTAMA POLITIČKIH SUBJEKATA U BIH)**

Ovaj primjer je najučestaliji. Politički subjekti u BiH su ovim načinom pozicioniranjem kandidata/kinja ispoštivali Član 4.19. Izbornog zakona BiH, odnosno Član 20. Zakona o ravnopravnosti spolova BiH, kao i Instrukciju Centralne izborne komisije o rasporedu kandidata/kinja na kandidatskim listama. Unutar prva dva kandidata na listi imamo ženu koja je manje zastupljen spol na kandidatskoj listi (plava boja), unutar prvih pet imamo dvije žene koje su manje zastupljen spol na kandidatskoj listi (plava i želena boja), unutar prvih osam imamo tri žene koje su manje zastupljen spol na kandidatskoj listi (plava, zelena i narančasta boja). Po Instrukciji Centralne izborne komisije BiH na pozicijama koje su označene zvjezdicom moraju biti osobe koje su manje zastupljen spol, a to su u ovom primjeru žene, tako da su pozicija 9 i 11 bolje dirano istaknute. Daljnje pozicioniranje kandidata/kinja na kandidatskoj listi bi bilo kako je propisano samom Instrukcijom Centralne izborne komisije BiH.

**PRIMJER 2: ŽENA NOSITELJICA LISTE, ŽENE MANJE ZASTUPLJEN SPOL
(NAJRJEĐE POZICIONIRANJE KANDIDATA/KINJA NA
KANDIDATSKIM LISTAMA POLITIČKIH SUBJEKATA U BIH)**

U ovom primjeru vidimo da je žena nositeljica kandidatske liste i da su žene manje zastupljen spol na kandidatskoj listi. Ovo je vrlo rijedak primjer pozicioniranja kandidata/kinja na kandidatskim listama od strane političkih subjekata u BiH. Naime, i u ovom primjeru ispoštovani su članovi 4.19. i 20. Izbornog zakona BiH i Zakona o ravnopravnosti spolova BiH, kao i Instrukcija Centralne izborne komisije BiH. Ono što je drugačije jeste da su se žene u ovom primjeru pozicionirale na pozicije na kandidatskoj listi koje s kojih je njihov izbor izvjesniji nego u Primjeru 1. Žena je nositeljica liste i unutar prva dva kandidata ona je osoba manje zastupljenog spola na kandidatskoj listi (redni broj jedan). Unutar prvih pet kandidata na listi naredna osoba manje zastupljenog spola, odnosno žena, je pod rednim brojem 3, dok je u Primjeru 1 ona bila na poziciji broj 5 s koje je njen izbor u zakonodavno tijelo manje izvjestan. Dakle, dvoje manje zastupljenog spola unutar prvih pet kandidata i nalaze se na pozicijama 1 i 3. Unutar prvih osam kandidata naredni manje zastupljen spol je pod rednim brojem 6 i ona je osoba ženskog spola, dok je ta ista osoba u Primjeru 1 bila na poziciji broj 8 na kandidatskoj listi s koje je njen izbor u zakonodavno tijelo manje izvjestan.

Iako se o ovome rijetko razgovara unutar političkih subjekata prilikom kreiranja kandidatskih listi, nadamo se da će se žene u političkim subjektima sve više boriti za što bolje pozicije na listama, kako bismo postigli veću participaciju žena u zakonodavnim, a nakon toga i u izvršnim tijelima. Vrlo je bitno da žene u političkim subjektima djeluju solidarno i da se izbore za bolje pozicije na kandidatskim listama, jer mnogi politički subjekti, a koji se finančiraju iz budžeta BiH na osnovu Zakona o financiranju političkih stranaka u BiH, netom prije izborne kampanje unutar stranke donesu odluku kojem se obavezuju financirati samo kampanju onih koji su nositelji kandidatske liste, a to su u većini slučajeva muškarci. Ovo je samo jedan od razloga zašto su žene kandidatkinje, bez obzira na poziciju na kandidatskoj listi, nedovoljno zastupljene i promovisane tokom predizborne kampanje.

*POLA
ŽIVOTA.*

*NEPO-
PRAVLJIV
SI!*

*ŠALIM
SE!*

USTAV BOSNE I HERCEGOVINE I LJUDSKA PRAVA

RATIFIKACIJA I POTPISIVANJE OPĆEG OKVIRNOG SPORAZUMA ZA MIR U BOSNI I HERCEGOVINI

Izrazito je važno naglasiti da Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini nikada nije zvanično preveden sa engleskog jezika, pa samim time nikada nije uvršten u Službeni list Bosne i Hercegovine. Neadekvatan i nezvaničan prijevod u velikoj mjeri je onesposobio državu BiH u njenom napredovanju ka EU.

- 1. Kako se naziva rat koji se desio na teritoriji Bosne i Hercegovine (u dalnjem tekstu: BiH)? Šta piše u Općem okvirnom sporazumu za mir u BiH (u dalnjem tekstu: Dejtonski mirovni sporazum – DMS)?**

„Tragični sukob u regionu.“¹³

- 2. Kada je BiH primljena u Vijeće Europe i kakve su to bile postprijemne obaveze?**

Bosna i Hercegovina je primljena u Vijeće Europe (2002) sa postprijemnim obavezama.

13 Opći okvirni sporazum za mir u BiH, alineja 2.

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava (u dalnjem tekstu EKLJP) je jedini dokument koji je ratificiran u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine (2002).

24.04. 2002. PRIJEM U VIJEĆE EUROPE

Ulaskom u Vijeće Europe BiH je potpisala Statut Vijeća Europe (2002) i prihvatile 3 temeljna uvjeta u skladu s članom 3 Statuta: **poštivanje ljudskih prava i sloboda, demokracija i vladavina prava.**

BiH se pristupom Sudu za ljudska prava u Strasbourg u član 46 EKLJP, obavezala da će se povinovati svim odlukama Suda.

Rezolucija 234 Parlamentarne skupštine Vijeća Europe (u dalnjem tekstu PSVE) prva je obavezala BiH da uskladi svoj Ustav sa EKLJP.

Zahtjev Parlamentarne skupštine Vijeća Europe za analizom ustavne situacije u Bosni i Hercegovini – Rezolucija PSVE 1384 iz 2004. godine.

3. Kakva je uloga Visokog predstavnika (VP) u BiH?

Sve što je BiH od 1995. – 2005. postigla, urađeno je samo i izričito uz pomoć institucije VP (Mišljenje Venecijanske komisije iz 2005).

„Odluke VP su: „sigurnosni ventil”, donošene u „najboljem interesu zemlje”, „odgovorne za veliki dio napretka”, „neophodni osnov za provedbu reformi”, „korisne za narod BiH”, „ključne za slobodu kretanja” (Mišljenje VK iz 2005).

4. Kakve ustavne reforme BiH mora provesti?

„Centralni element prve faze ustavne reforme mora biti prenos nadležnosti sa entiteta na BiH, putem amandmana na Ustav BiH. Ovo je neizostavan korak ako će se postići bilo kakav napredak u procesu europskih integracija u BiH. Ovaj će korak biti težak jer će, kao i drugi ustavni amandmani u BiH, morati biti utemeljen na konsenzusu među predstavnicima tri konstituentna naroda. (...)“¹⁴

5. Šta je Rezolucija 1513 Vijeća Europe iz 2006. godine?

Rezolucija 1513 PSVE (2006) je navela tri ključna zahtjeva:

- zamjena etničkog predstavljanja građanskim;
- iznalaženje efikasnih i racionalnih procedura donošenja političkih oduka;
- preispitivanje teritorijalne organizacije države, od državnog, entiteskog do kantonalnog nivoa.

6. Kakve je rezultate donijela presuda Europskog suda za ljudska prava Sejdić i Finci protiv BiH, 2009. godine?

Izbori u BiH (2010, 2014, 2018) su izvršeni u skladu sa Ustavom koji je sadržavao diskriminatorne odredbe.

Tri privremene upozoravajuće Rezolucije PSVE da rezultati izbora neće biti priznati ako se ne usvoji novi Ustav BiH (2011, 2012, 2013).

14 Paragraf 102. VK 2005.

7. Kako možemo povezati presudu Zornić protiv BiH iz 2014. s presudom Sejdić-Finci?

PRESUDA ESLJP ZORNIĆ PROTIV BIH 2014.

Svaka osoba koja ne želi da se izjasni etnički, vjerski i na svaki drugi način, ne može se kandidovati kao građanin/ka za člana Predsjedništva BiH i predsjedavajućeg Doma naroda BiH zbog Ustava BiH koji sadrži diskriminatorene odredbe.

Presuda Zornić protiv BiH Europskog suda za ljudska prava u Strasbourg – 25 godina poslije prestanka „tragičnog sukoba u regionu“ izričito navodi da „nema opravdanja da se diskriminatorne odredbe zadrže na snazi (...) krajnje je vrijeme **za uspostavljenje novog političkog sistema u kojem će biti osigurana stvarna politička demokracija.**“¹⁵

8. Gdje smo stali sa podnošenjem aplikacije za članstvo u EU?

Odobren novi dugoročni kredit Međunarodnog monetarnog fonda (MMF), u cilju održavanja socijalne ravnoteže, bez otvaranja novih radnih mjeseta, a rezultat je dugoročna stagnacija i nazadovanje BiH.

BiH je loše pozicionirana na indeksu Svjetske banke, Fragilnom indeksu, Legatum indeksu (indeks uspješnosti) itd.

Pored toga izrazito je neuspjela reforma javne uprave u BiH i pri tome je posebno ugrožena sloboda medija (Izveštaj o napretku BiH, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020).

15 Presuda ESLJP Zornić protiv BiH 2014.

9. Kako dalje? Optimizam ili pesimizam?

Svi potpisnici DMS, u skladu sa redovnim ovlastima VP iz Aneksa 10, obavezni su zajedno sa cjelokupnom međunarodnom zajednicom (UN, UNDP, OSCE, UNICEF i drugi) i najvećim predstavništvom EU, djelovati u smislu ospozobljavanja države BiH da samostalno ispunjava svoje, kako regionalne tako i međunarodne obaveze.

10. Crvena crta za europske standarde?

Izvršenje presuda ESLJP je crvena crta ispod koje VE neće ići, radi se o polju zaštite ljudskih prava i njihovoj usklađenosti sa europskim standardima tj. konkretno, izvršavanju presuda Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu:

- Sejdić i Finci protiv BiH 2009;
- Zornić protiv BiH 2014;
- Šlaku protiv BiH 2016;
- Pilav protiv BiH 2016;
- Pudarić protiv BiH 2020.

BiH neizvršavanjem presuda ESLJP direktno ugrožava dostignute europske standarde i kolektivni sistem zaštite ljudskih prava.

11. Zašto je bitan aneks 10 DMS-a i šta piše u aneksu 10?

Jedini koji ustavno-pravno ima ovlast da vrši „rješavanje bilo kakvih problema koji se pojave u vezi sa provođenjem civilnih aspekata“, kao „konačni

autoritet za tumačenje DMS o provođenju civilnih aspekata mirovnog rješenja” jeste Visoki predstavnik međunarodne zajednice.¹⁶

Institucija VP je kompatibilna sa ispunjavanjem obaveza prema punopravnom članstvu u EU.

VP sa svim svojim nadležnostima ostaje na snazi sve dok mu Vijeće sigurnosti produžava mandat, a uvjeti prestanka su propisani u 5+2 ciljevima i uvjetima, i osposobljavanjem države BiH da „samostalno ispunjava svoje međunarodne obaveze.“¹⁷

16 Aneks 10, član 2.1 (d) i član 5.

17 Program 5+2 je 5 ciljeva i 2 uvjeta da se institucija VP ugasi. www.ohr.int

ZNAŠ, NAKON
SVEGA OVOG,
RADO BIH BACIO
JEDAN **ANALOGNI**
LAJK NA OVOM
ANALOGNOM
INSTAGRAMU.

STVARNO?

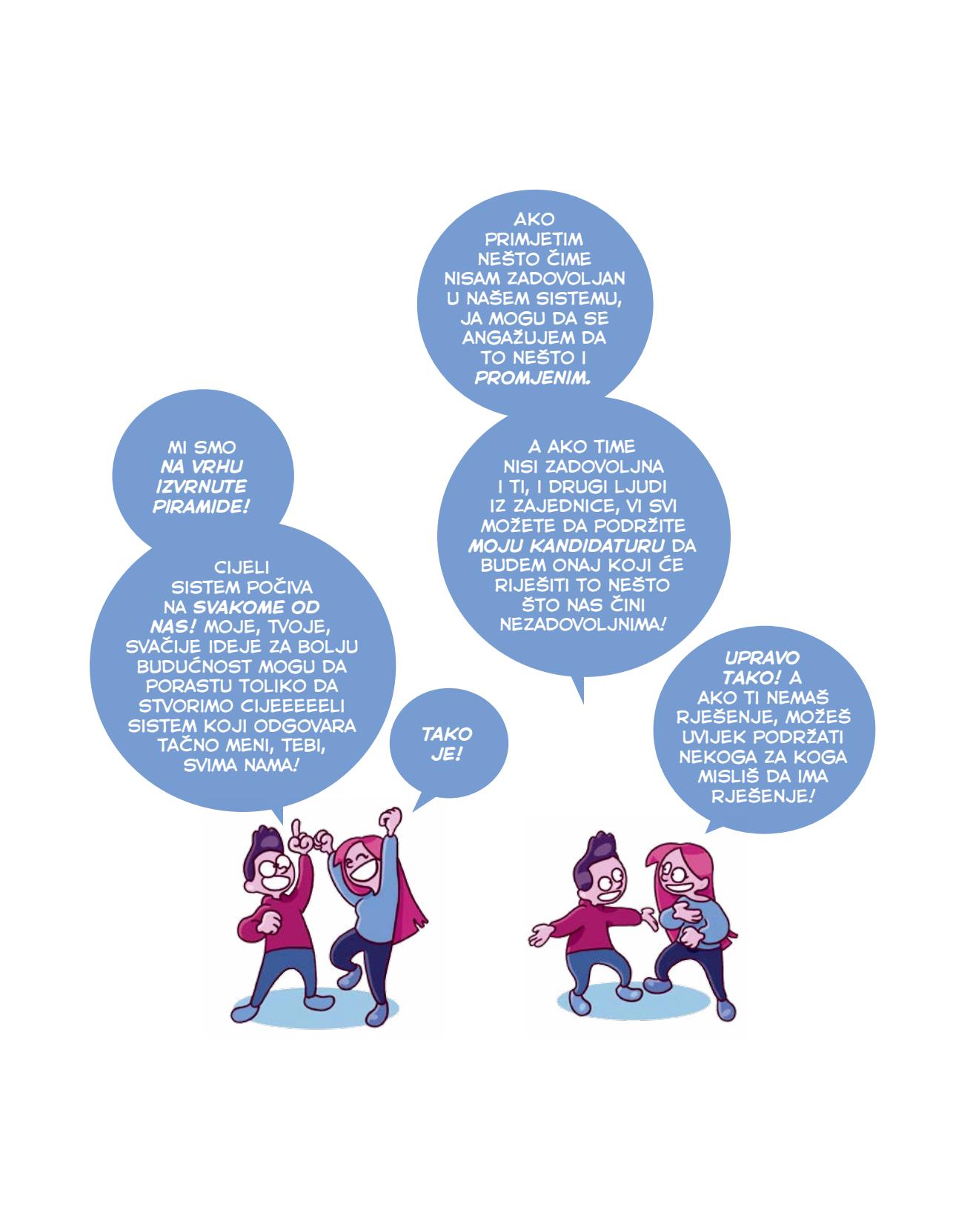

DA.
ZAHVALJUJUĆI
OVOM PRIRUČNIKU
SHVATAM DA JE
SISTEM UPRAVLJANJA
DRŽAVOM
KOMPLEKSAN
...

KOJI
NIJE?

... ALI DA MI
GRAĐANI **NISMO**
NA DNU PIRAMIDE
U KOJOJ POLITIČARI
PRITIŠĆU SVIH
NAS!

NEGO?

AKO
PRIMJETIM
NEŠTO ČIME
NISAM ZADOVOLJAN
U NAŠEM SISTEMU,
JA MOGU DA SE
ANGAŽUJEM DA
TO NEŠTO I
PROMJENIM.

A AKO TIME
NISI ZADOVOLJNA
I TI, I DRUGI LJUDI
IZ ZAJEDNICE, VI SVI
MOŽETE DA PODRŽITE
MOJU KANDIDATURU DA
BUDEM ONAJ KOJI ĆE
RIJEŠITI TO NEŠTO
ŠTO NAS ČINI
NEZADOVOLJNIMA!

MI SMO
NA VRHU
IZVRNUTE
PIRAMIDE!

CIJELI
SISTEM POČIVA
NA SVAKOME OD
NAS! MOJE, TVOJE,
SVAČIJE IDEJE ZA BOLJU
BUDUĆNOST MOGU DA
PORASTU TOLIKO DA
STVORIMO CIJEEEEEELI
SISTEM KOJI ODGOVARA
TAČNO MENI, TEBI,
SVIMA NAMA!

TAKO
JE!

UPRAVO
TAKO! A
AKO TI NEMAŠ
RJEŠENJE, MOŽEŠ
UVIJEK PODRŽATI
NEKOGA ZA KOGA
MISLIŠ DA IMA
RJEŠENJE!

O AUTORICAMA I AUTORIMA

Ajna Katica, rođena 04.07.2001. u Zenici, studenica je Psihologije na Internacionalnom univerzitetu u Sarajevu. Asistentica je u Međunarodnom Forumu Solidarnosti - EMMAUS te akademска koordinatorica u Međunarodnoj Asocijaciji Studenata Psihologije na Balkanu. Osim što je bila jedna od učesnica Akademije za žene, također je bila i predavačica na II modulu prve generacije Akademije političke pismenosti mlađih u BiH. U slobodno vrijeme volontira i svira gitaru.

Zovem se **Amina Gec**. Rođena sam 28.10.1994. godine u Sarajevu. Studentica sam kriminalistike na Ceps-u. Politički sam aktivna i dugogodišnja članica Saveza za bolju budućnost (SBB) Fahrudin Radončić, ispred koje sam zaposlena u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine kao sekretarka Kluba poslanika SBB-PDA. Također sam alumnistica Škole za političke studije Vijeća Evrope, Academy for women, ALPI programa (Internacionalni Republikanski Institut), te Škole Integriteta (Transparency International).

Boris Ćuković, rođen 17. augusta 1997. godine u Zenici. Politolog, politički aktivista, volonter više NV organizacija i predstavnik Međunarodne humanitarne organizacije One Nation za Bosnu i Hercegovinu. Student master studija, polaznik regionalne političke akademije ALPI te polaznik Akademije političke pismenosti u organizaciji AfW, zaposlen u jednoj američkoj kompaniji. Za sebe volim reći bosansko dijete iz radničke porodice, patriota, sanjar i borac za sve dobre ljude i bolje sutra. Neka živi mladost naša, da je vječna Bosna i Hercegovina.

Moje ime je **Đokan Marković**, dolazim iz Zvornika i po zanimanju sam master pravnik. Trenutno sam zaposlen u jednoj advokatskoj kancelariji sa planovima i ciljevima da dalje nastavim moje obrazovanje i usavršavanje. Pravo uređuje veoma širok spektar odnosa i pojave u društvu, što iziskuje konstantno učenje radi njihovog boljeg i cjelovitijeg sagledavanja i tumačenja, odnosno uređenja i rješavanja. Pored sfere privatnog prava, moja oblast interesovanja su međunarodni odnosi, transatlantski odnosi i evropske integracije. Imam iskustva u radu javne uprave i učestvovao sam na brojnim seminarima, radionicama i drugim edukativnim aktivnostima sličnog tipa.

Zovem se **Đorđe Mirković**. Imam 23 godine. Diplomirani sam politolog, a trenutno zaposlen kao humanitarni radnik. Pasionirani sam aktivista, amaterski glumac i pjesnik, vjerni polagač nade u bolje sutra, te veliki poštovalec duha i duhovnosti.

Dragana Vučković je rođena 1995. godine u Sarajevu. Po struci je profesorica istorije te studentica Evropskog regionalnog master studija Demokratije i ljudskih prava u jugoistočnoj Evropi pri zajedničkom interdisciplinarnom programu Univerziteta u Sarajevu i Univerziteta u Bolonji i drugog ciklusa međunarodnih studija Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci. Angažovana je kroz program Evropske komisije „Mladi evropski ambasadori“ u sklopu Regionalnog komunikacijskog programa za Zapadni Balkan. Članica je predsjedništva Partije Demokratskog progrusa Istočna Ilidža, alumnistica Škole političkih studija Savjeta Evrope i Robert Šuman Instituta te dio Instituta za napredno liderstvo u politici (ALPI), Evropske mreže mladih angažovanih na polju demokratije (EDYN) i austrijskog foruma mladih profesionalaca „Alpbach.“ Govori srpski, engleski i njemački jezik.

Prof. mr. **Nikšić Dunja**, rođena 06.09.1985. godine u Sarajevu. Diplomirala na Muzičkoj akademiji u Sarajevu, magistrala na fakultetu Političkih nauka, odsjek Politologija, smjer Evropske integracije u Sarajevu na temu Umjetnost kao oblik političke emancipacije građana. Radi kao prof. Muzičke/glažbene kulture u JU „Šesta osnovna škola“. Svoj rad je usmjerila i na rad sa djecom sa poteškoćama u razvoju kroz muzikoterapiju. Aktivna je članica Akademije za žene.

Igor Nikolić. Viši pravni savjetnik sa položenim pravosudnim i advokatskim ispitom. Radim u pravnom odjelu društva PricewaterhouseCoopers Tax and Advisory d.o.o. Sarajevo, u okviru kojeg gradimo povjerenje u društvu i rješavamo važne probleme tako što savjetujemo klijente u oblasti privrednog, poreskog, finansijskog, radnog i drugih oblasti prava. Diplomirao na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, završio master na City, University of London u oblasti međunarodnog bankarskog i finansijskog prava kao stipendista Vlade Ujedinjenog Kraljevstva – Chevening. U slobodno vrijeme igram košarku.

Kristina Gadže je novinarka koja u svojem fokusu rada istražuje ljudska prava, postkonfliktno društvo i rodne stereotipe. Magistrica je novinarstva i informatike/informatologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru. Također je implementatorica više projekata gdje kao novinarka radi na terenu i kreira tekstove. Projektna je asistentica u Centru za postkonfliktna istraživanja (PCRC) te stalna dopisnica njihovog magazina Balkan Diskurs.

Mario Vrhovac iz Busovače. Završio sam MA studij latinskog jezika i filozofije i trenutno sam zaposlen kao nastavnik latinskog jezika u Gimnaziji Obala Sarajevo. Tijekom osnovnih studija bio sam Erasmus student na Univerzitetu u Zagrebu i na Univerzitetu u Lisabonu. Master studij sam završio u Mostaru. Nakon studija sam postao član brojnih nevladinih organizacija a AFW je jedna od njih.

Omar Memišević je dvadesetpetogodišnji politički aktivista sa pet godina iskustva u političkoj strategiji, javnim politikama, javnom zagovaranju, itd koji trenutno radi na svojoj MA tezi iz oblasti stranog mali-gnog kulturnog utjecaja u Bosni i Hercegovini. Član je Instituta za Napredno Političko Liderstvo (ALPI) i Evropske Demokratske Mreže Mladih (EDYN), te je surađivao na projektima Vijeća Evrope, IRI-ja, NDI-ja, GLOBSECa, itd. Također, surađivao je sa mnoštvom domaćih nevladinih organizacija na projektima izgradnje kapaciteta kod mlađih unutar političkih partija, te je koautor nekoliko publikacija iz oblasti regionalne suradnje, pomirenja, međudržavne suradnje na Zapadnom Balkanu, reforme izbornog sistema, itd.

Šefik Mandžić je rođen u Sarajevu 1999. godine. Živi u Ilijašu. Osnovnu i srednju školu završio je u Brezi. Trenutno je student na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Učestvovao je u mnogo-brojnim projektima koji se bave pitanjima ljudskih i ekonomskih sloboda, kao i organizaciji velikog broja događaja od kojih je bitno spomenuti *Ekonomski Forum BiH* i *Economic Freedom Audit*.

Sibila Hasanagić rođena u Sarajevu 20. 01. 1980 godine. Magistrica komunikologije u Sarajevu. Zaposlena na poziciji referentice za analitiku i istraživanje već 22 godine. Aktivistkinja na području MZ Stup II. Predstavnica etažnih vlasnika u naselju Tibra, Stup II. Aktivno učestvuje u nevladinom sektoru, te stiče neformalno obrazovanje.

Zerina Osmić. Rođena 17.09.2000. u Sarajevu, gdje i sada živi. Pohađala Treću gimnaziju u Sarajevu i tokom obrazovanja radila na dva STEM projekta za unapređenje životne okoline, za koje je dobila priznanje "Zlatnik Grada Sarajeva". Trenutno studentica marketing menadžment smjera na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu i zaposlena u British Councilu kao projekt/marketing asistentica. U slobodno vrijeme volontira i bavi se sportom.

ŽELIŠ REĆI,
PROMJENA
JEDNOG KLOCA
U NAFURANOG
UČESNIKA U
MIJENJANJU
DRUŠTVA...

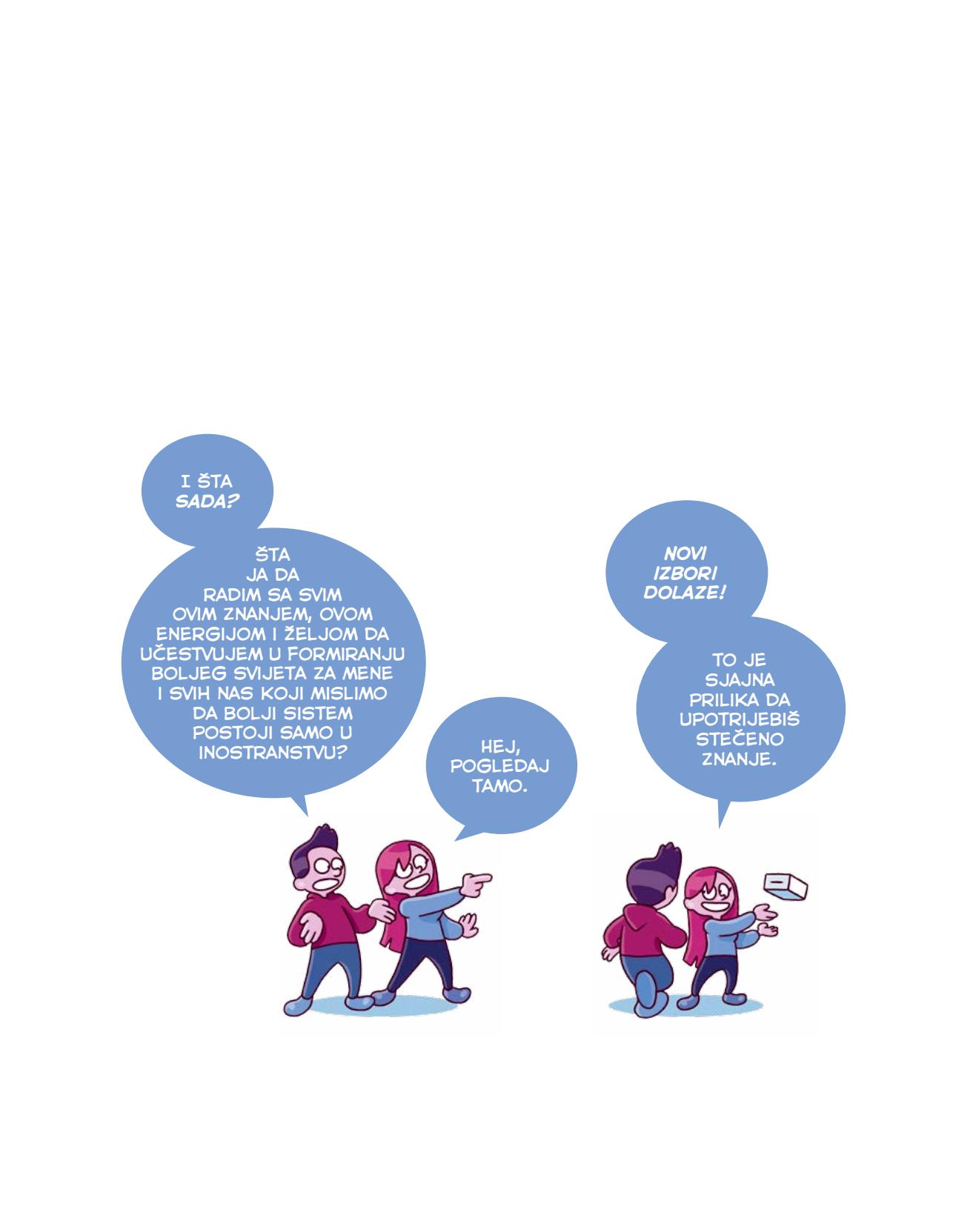
TO
SI TI
REKAO.

SADA
SHVATAM DA
NE MORAM BITI
BRODOLOMNIK NA OVOM
MORU SISTEMA U KOJEM
ŽIVIMO. JA **MOGU DA**
PRAVIM TALASE
PROMJENA!

→ KHM, NIJE
DA CIJELA PRIČA
“STASAJ, GLASAJ,
ZATALASAJ” NIJE BILA
NAJAVLJENA VEĆ NA
NASLOVNOJ STRANICI.→
ALI... **JEEE,**
BRAVO TI!

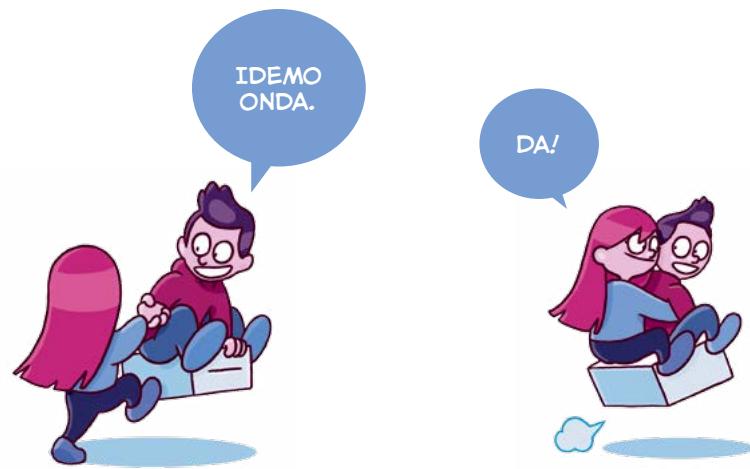
I ŠTA
SADA?

ŠTA
JA DA
RADIM SA SVIM
OVIM ZNANJEM, OVOM
ENERGIJOM I ŽELJOM DA
UČESTVUJEM U FORMIRANJU
BOLJEG SVIJETA ZA MENE
I SVIH NAS KOJI MISLIMO
DA BOLJI SISTEM
POSTOJI SAMO U
INOSTRANSTVU?

HEJ,
POGLEDAJ
TAMO.

NOVI
IZBORI
DOLAZE!

TO JE
SJAJNA
PRILIKA DA
UPOTRIJEBIŠ
STEĆENO
ZNANJE.

—

NAJGORA OD SVIH VRSTA NEPISMENOSTI JESTE
POLITIČKA NEPISMENOST.

POLITIČKI NEPISMENA OSOBA NE ČUJE, NE GOVORI,
NE UČESTVUJE U POLITIČKIM DEŠAVANJIMA.

ONA NE ZNA DA TROŠKOVI ŽIVOTA, CIJENA GRAHA, RIBE, BRAŠNA,
STANARINE, CIPELA, LIJEKOVA ZAVISE OD POLITIČKIH ODLUKA.

POLITIČKI NEPISMENA OSOBA JE TOLIKO GLUPA DA JE
PONOSNA I BUSA SE U GRUDI GOVOREĆI KAKO MRZI POLITIKU.

TAJ IMBECIL NE ZNA DA SE IZ NJEGOVOG POLITIČKOG NEZNANJA
RAĐA PROSTITUCIJA, NAPUŠTENA DJECA I NAJGORI OD SVIH
LOPOVA: LOŠI POLITIČARI, KORUMPIRANI I POTKUPLJENI OD STRANE
LOKALNIH I MULTINACIONALNIH KOMPANIJA.

BERTOLT BRECHT

